

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-02-28
meddelad i
Vänersborg

Mål nr M 3629-12

SÖKANDE

1. Vebro Industriaktiebolag, 556036-1379
Kvarnvägen 2
311 64 Vessigebro

2. Ann-Katrin Jacobson, 490804-2460
Nedre Möllan
Venebergsvägen 17
311 64 Vessigebro

3. Jan-Åke Jacobson, 431114-5611
Nedre Möllan
Venebergsvägen 17
311 64 Vessigebro

SAKEN

Tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till ombyggnad av Vessige kraftverk m.m.,
Falkenbergs kommun

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen, som godkänner den för ansökan upprättade miljökonsekvensbeskrivningen, lämnar sökandena tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att på fastigheten Falkenberg Vessige 13:1
 - uppföra en ny vattenkraftstation med tillhörande anordningar såsom intag, tilloppstub och utloppskanal,
 - anlägga en konstgjord bäck,
 - anlägga tillfälliga fångdammar,
 - bygga om befintlig flodlucka samt att
 - till den nya stationen avleda en vattenmängd om högst 3,0 m³/s.

Dok.Id 258080

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänersborg	Hamngatan 6	0521-27 02 00	0521-27 02 30	måndag – fredag 09:00-16:00
		E-post: mmd.vanersborg@dom.se		

2. Mark och miljödomstolen lämnar vidare sökandena tillstånd att bibehålla nuvarande anordning för uppströms vandrande ålyngel. Anordningen ska i samråd med tillsynsmyndigheten justeras i erforderlig omfattning.
3. Arbetena ska utföras och verksamheten bedrivs i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökandena uppgett och åtagit sig i målet om inte annat följer av domslutet.
4. Kraftstationen ska drivas som ett strömkraftverk. Någon korttidsreglering får inte förekomma.
5. Med ändring av vad som föreskrivits i dåvarande Västerbygdens vattendomstol dom den 21 september 1934 och dåvarande Vattenöverdomstolens dom den 25 juni 1935 vad gäller handhavande av flodutskovets luckor föreskriver mark- och miljödomstolen att verksamheten vid Vessige kraftverk, efter ombyggnad av flodutskovet, ska bedrivs inom gällande tillståndsgivna regleringsgränser enligt nämnda domar och att vattenytan uppströms dammen därvid inte får överstiga nedanstående nivåer inom nedan angivna vattenföringar, relaterat till jämförelseplanet +32,00 enligt vattendomstolens nämnda dom den 21 september 1934. Kortvariga variationer med $\pm 0,05$ m kring de angivna nivåerna är tillåtna i samband med start och stopp av kraftverket. Variationerna ska dämpas inom tre timmar.

+30,58 m	upp till 2,59 m ³ /s
+30,68 m	över 2,59 m ³ /s upp till 4,82 m ³ /s
+30,78 m	över 4,82 m ³ /s upp till 5,35 m ³ /s
+30,80 m	över 5,35 m ³ /s upp till 6,44 m ³ /s
+30,84 m	över 6,44 m ³ /s upp till 7,18 m ³ /s
+30,86 m	över 7,18 m ³ /s upp till 9,09 m ³ /s

Vid högre vattenföringar än 9,09 m³/s får nivån uppströms dammen inte överstiga +30,90 m i vad det beror på skötseln av flodutskovet.

6. Den nya kraftstationens intag ska förses med galler med 55° lutning mot horisontalplanet och en spaltbredd om högst 15 mm. Gallret ska dimensioneras så att vattenhastigheten genom det inte överstiger 0,3 m/s. Vid gallrets över- och underkant ska anordnas flyktöppningar för nedströmsvandrande fisk.
7. När is inte medför hinder härför ska
 - en vattenmängd om 40 l/s ledas i en passage igenom det nya intaget för nedströms vandrande ål och vattnet släppas nedströms dammen,
 - en vattenmängd om 40 l/s ledas över ett skibord i det nya intaget för nedströms vandrande fisk och andra vattenlevande djur samt vattnet släppas i en konstgjord bäck som ansluter nedströms dammen,
 - en vattenmängd om 40 l/s ledas i en passage i eller över det befintliga intaget för nedströms vandrande ål och vattnet släppas nedströms dammen.

Nämnda anordningar ska utformas i samråd med tillsynsmyndigheten.
8. Grumlande arbeten får inte utföras under perioden 1 oktober till 31 maj. Undantag härifrån får medges av tillsynsmyndigheten.
9. Ett kontrollprogram för arbetenas utförande ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten i god tid innan arbetena påbörjas.
10. Ett kontrollprogram för den tillståndsgivna verksamheten ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten. Mark- och miljödomstolen överlåter enligt 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken åt tillsynsmyndigheten att fastställa kontrollprogrammet samt att meddela de ytterligare villkor som kan krävas vad avser kontroll av verksamheten.
11. Fastigheten Falkenberg Vessige 13:1 ska utgöra strömfallsfastighet även för det i denna dom tillståndsgivna kraftverket.

12. Arbetena ska vara utförda inom fem (5) år från det att domen vunnit laga kraft i tillståndsdelen.
 13. Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom fem (5) år från arbetstidens utgång.
 14. Den andel som tillståndshavaren enligt 31 kap. 22-23 §§ miljöbalken är skyldig att tåla utan ersättning bestäms till 1/20.
 15. Sökandena ska solidariskt betala ersättning för rättegångskostnader till
 - Kammarkollegiet med trettiotusensjuhundra nittio två (30 792) kr samt
 - Havs- och vattenmyndigheten med tjugofemtusensjuhundra femtio (25 750) kr.På beloppen skall ränta utgå enligt lag.
 16. Prövningsavgiften fastställs till trettiotusen niohundra (30 900) kr. Avgiften är betald.
 17. Mark- och miljödomstolen avslår övriga framförda yrkanden, som inte särskilt behandlas ovan.
-

BAKGRUND

Vessige vattenkraftverk är beläget vid Vessigefallen i Vessigebro, Falkenbergs kommun, drygt 200 m uppströms Lilla ås (Lillåns) utlopp i Ätran. Anläggningen består av dammbyggnad, tilloppstub, kraftstation och avloppskanal.

Vattenkraftsanläggningen är prövad genom Västerbygdens vattendomstols dom den 21 september 1934 och Vattenöverdomstolens dom den 25 juni 1935. Genom domarna fick kraftverksägaren rätt att för framtiden bibehålla och begagna då befintlig vattenverksanläggning, bestående av dammbyggnad, tubledning, kraftstation och avloppskanal, att medelst dammen uppdämma vattnet i Lillån vid låg- och medelvatten till höjden + 30,58 m samt att vid högvatten tillämpa vissa närmare angivna vattenhushållningsbestämmelser. Nivåuppgiften +30,58 hänför sig till ett jämförelseplan i vilket ett inhugget märke har höjden + 32,00 m. Märket har av kraftverksägarna inmätts till höjden +32,14 m i höjdsystemet RH2000.

Befintligt kraftverk är beläget på Lillåns högra strand. Nuvarande ägare till Vessige vattenkraftverk – Vebro Industriaktiebolag, Ann-Katrin Jacobson och Jan-Åke Jacobson – har nu yrkat tillstånd att bl.a. utföra ett nytt kraftverk på Lillåns vänstra strand. Deras avsikt är att det nya kraftverket ska drivas parallellt med den befintliga stationen.

YRKANDEN

Vebro Industriaktiebolag, Ann-Katrin Jacobson och Jan-Åke Jacobson (sökandena) har i den ansökan som inkom till mark- och miljödomstolen i oktober 2012 angett att de yrkar tillstånd enligt miljöbalken att vidmakthålla och driva befintlig anläggning samt att anlägga en ny kraftstation med erforderlig kringutrustning i form av tillfartsvägar, elanslutning, tub uppströms med anslutning till befintlig dammbyggnad och utloppskanal nedströms den nya anläggningen jämte tillfälliga fångdammar.

Sökandena har i vidare i ansökan i oktober 2012 och under huvudförhandlingen angett att deras yrkanden är att upprättad miljökonsekvensbeskrivning (MKB) ska godkännas och att de ska erhålla tillstånd enligt miljöbalken

- att på strömfallsfastigheten Falkenberg Vessige 13:1 fortsatt avleda och återföra maximalt 1,9 m³/s från och till Lilla å (Lillån) samt generera el i befintlig anläggning,
- att när is inte hindrar avleda 40 l/s i en passage i eller över det befintliga intaget för nedströms vandrande ål och släppa vattnet nedströms dammen,
- att på samma fastighet uppföra en ny vattenkraftstation med en elektrisk effekt av maximalt 600 kVA jämte erforderlig kringutrustning och avleda samt återföra maximalt 3,0 m³/s,
- att när is inte hindrar leda 40 l/s i en passage igenom det nya intaget för nedströms vandrande ål och släppa vattnet nedströms dammen,
- att när is inte hindrar leda 40 l/s över ett skibord i det nya intaget för nedströms vandrande fisk och andra vattenlevande djur samt släppa vattnet i en konstgjord bäck som ansluter nedströms dammen,
- att anordningar för uppströms vandrande ålyngel bibehålls eller bedöms behöva justeras att det sker i samråd med tillsynsmyndigheten samt
- att driva hela anläggningen som strömkraftverk med dämmningsgränser enligt nu gällande dom.

Senare under målets handläggning har sökandena förklarat att ansökan ska uppfattas så att de söker tillstånd endast för tillkommande arbeten och deras miljökonsekvenser.

ANSÖKAN

Sökandena har redovisat sin ansökan i huvudsak enligt följande.

Orientering om företaget

Sökandena driver vattenkraftverket vid de gamla kvarnfallen i Vessigebro.

Kraftverket uppfördes 1923 och är i behov av modernisering. Kraftstationen är inrymd i en gammal kvarn från tidigt 1800-tal och elproduktionen begränsas dels av

otillräckliga turbiner, dels av att underdimensionerade vattenvägar från den gamla kvarntiden används. Dessutom tar kraftverket inte tillräcklig hänsyn till den ål som måste kunna passera vattenfallen vid sin vandring mellan lek- och uppväxtområden.

De planerar för åtgärder som ska höja anläggningens elproduktion med ca 75 % från ca 1 200 000 kWh/år till ca 2 100 000 kWh/år. I samband med att kraftverket effektiviseras ska även skyddsåtgärderna utökas för den ål som passerar anläggningen. Detta föreslås ske genom att den avledare som anlagts byggs ut och att en minimitappning införs i fallsträckan som annars är torrlagd under större delen av året.

Området präglas av bebyggelse från 1800-talet. Planerad kraftverksbyggnad avses spegla 2010-talet men varsamt anpassad till den befintliga miljön.

Rådighet

Såväl befintlig som planerad anläggning är belägen på fastigheten Falkenberg Vessige 13:1, ägd av Ann-Katrin Jacobson och Jan-Åke Jacobson. Vebro Industriaktiebolag har för sökt verksamhet träffat ett arrendeavtal löpande till den 31 augusti 2051. De har således rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas.

Rådande tillstånd

Nuvarande anläggning drivs i enlighet med dom 1934-09-21 från Västerbygdens vattendomstol och dom 1935-06-25 från Vattenöverdomstolen. Följande vattenhushållningsbestämmelser gäller enligt dessa domar.

Regleringen av vattenståndet vid dammen ska verkställas medelst luckorna i flodutskovet. Då vattenståndet vid stigande vattenföring i ån uppnår höjden +30,58 meter, skall en av de tre luckorna dragas så mycket som erfordras för att nämnda höjd icke överskrides. Om för detta ändamål luckan måste dragas så högt, att dess underkant uppnår vattenytan, lyftes den så, att dess underkant når höjden +31 meter och kvarhålls i detta läge. Därefter vattenståndet ytterligare stiger till höjden +30,75 meter vid dammen, drages ännu en lucka i den mån det erfordras för att hålla vattenståndet nere vid sist angivna nivå.

Skulle jämväl denna lucka behöva uppdragas så mycket, att dess underkant når vattenytan, förfares med densamma på sätt nyss angivits beträffande den första luckan. Om sedan den andra luckan, sålunda helt öppnats, vattnet i ån fortsätter att stiga, skall, då vattenståndet vid dammen uppgår till höjden +30,90 meter, medelst dragning i erforderlig mån av den tredje luckan vattenståndet hindras att överstiga sistnämnda höjd

Teknisk beskrivning

För befintlig och föreslagen anläggning redogörs i Teknisk Beskrivning, bilaga 2 till ansökan.

Befintliga förhållanden.

Nuvarande Vessige kraftverk består av dammbyggnad, tilloppstub, kraftstation och avloppskanal. Nedströms fallen är ån kanaliserad ända ner till utloppet i Ätran.

Dammbyggnaden är en 46 m lång och 6 m hög gravitationsdamm gjuten i grovbetong. Dammbyggnaden är uppförd på pallsprängd berggrund. I dammen finns tubintag, flodutskov samt två skibord. Tubintaget har fri bredd om 2,80 m och höjd om 3,75 m. Tubintaget kan stängas med hjälp av tre planluckor av trä. Bakom luckorna finns ett fingaller med 20 mm spaltbredd uppställt. Gallret lutar 54° mot intagets botten. Flodutskovet har fri bredd om 2,5 m och stängs med tre planluckor av trä. Skiborden är 4,5 respektive 4,4 m breda och är sadlade med bjälksättar.

Tilloppstuben är 72 m lång, har en innerdiameter om 1 m och är utförd av plank. Planken sluter stumt till varandra och är bandade med järn. Tuben är upplagd ovan jord på betongplintar.

I kraftstationen fördelas vattnet från tilloppstuben på tre aggregat med total slukförmåga om 1,9 m³/s. Samtliga aggregat är direktkopplade utan växellåda. Aggregaten är av olika storlek, vilket gör det möjligt att driva stationen med någorlunda god verkningsgrad vid olika tillrinningar. Stationen kan, tack vare det lilla aggregat 3, köras även vid vanliga lågvattenföringen.

Kraftstationen är inrymd i en gammal kvarnbyggnad och nyttjar en smal och grund avloppskanal som användes vid den tidigare kvarndriften. Enligt de beskrivningar som ställdes upp inför kraftverksbygget skulle kanalen rensas, vidgas och fördjupas för att få tillräcklig sektionsarea. Dessa arbeten utfördes uppenbarligen inte, vilket medför att åtminstone 10 % av den energi som passerar kraftstationen går förlorad i kanalen.

Under ett genomsnittligt år utvinns 1,2 GWh el. Att kraftstation och avloppskanal är bristfälligt utförda framgår av följande. Genomsnittliga årsmedelflödet genom kraftstationen är 1,1 m³/s. Bruttofallhöjden, nivåskillnaden mellan vattenytorna i dammen och vid avloppskanalens utlopp, är 22 m. Härav följer att 2,1 GWh passerar kraftstationen årligen. Endast 57 % av den energi som flödar genom stationen och dess vattenvägar omvandlas alltså till el.

Planerad tillbyggnad

Fyra nya anläggningsdelar planeras: ett nytt intag, en ny tilloppstub, en ny kraftstation och en ny avloppskanal. En konstgjord bäck kommer att anläggas för att leda utvandrande fisk och flytande organiskt material från det nya intaget till gamla fallsträckan. Därtill ska det handmanövrerade flodutskovet byggas om till ett helautomatiskt.

Tillbyggnaden ger upphov till tre följdåtgärder: två vägar med vändplatser och en högspänningskabel med nätanslutning. I samband med tillbyggnaden kommer dessutom underhållsarbeten att utföras på dammbyggnaden.

Det nya intaget anläggs mellan befintligt intag och södra dammfäste. Intaget byggs av armerad betong på en pall som sprängs ut ur berget på dammens nedströmssida. För att upprätthålla dammsäkerheten under byggfasen färdigställs intaget med avstängningslucka och allt, innan öppningen i kröndammen slås upp. Eftersom intaget anläggs i torrhet kommer ingen grumling att uppkomma. Vissa rensningsarbeten kan behöva utföras omedelbart uppströms intagets tänkta läge, men även dessa kan göras i torrhet om dammen sänks av.

Intagets sektionensarea ska vara tillräckligt stor för att vattenhastigheten vid dimensionerande flöde ska vara mindre än 0,3 m/s. Denna hastighet råder i befintligt intag vid full drift i kraftstationen och har visat sig vara tillräckligt låg för att fisk ska hitta till avledningsanordningar vid fingallret utan att sugas fast. Eftersom den nya kraftstationens slukförmåga ska vara 3 m³/s, fordras en våt area om minst 10 m².

Intaget förses med nödvändig utrustning: avstängningslucka, fingrind med 18 mm spaltvidd, avledningsanordningar för fisk och kräftor, samt automatisk grindrensare. Eftersom intaget utformas för låga vattenhastigheter, bedöms ingen begränsning av fingrindens lutning vara nödvändig. Rensmaskinen kommer, i likhet med rensmaskinen vid befintligt intag, att arbeta med en biologiskt nedbrytbar hydraulolja.

I nära anslutning till gallret ska finnas två flyktöppningar: ett rör genom muren vid gallrets botten och en öppning vid vattenytan vid gallrets överkant. Dammnivån ska regleras så att den övre öppningens tröskel alltid befinner sig under vattenytan. Öppningarna beräknas avbörda 40 l/s vardera.

Från intaget leds utvandrande fisk tillsammans med material som rensats från intagsgallret till fallen via en liten bäck. Bäckan anläggs med hjälp av schaktmassor från anläggandet av intag och tilloppstub. Bäckens läge och sträckning är preliminär.

Totala flödet genom avledningsanordningarna är beräknat till 80 l/s. Vattnet kommer att släppas över gamla fallsträckan tillsammans med de 40 l/s som släpps genom befintligt intags avledningsrör för ål. Fallsträckan kommer alltså att få en minimitappning om 120 l/s, vilket kommer att svara mot 8 % av det flöde som i genomsnitt avleds genom de bägge intagen.

Den nya tilloppstuben beräknas bli cirka 85 m lång och ha en diameter om cirka 1,5 m. Tuben kommer delvis att förläggas i mark, delvis på betongplintar ovan jord.

För att tuben ska få en så rak sträckning som möjligt kommer det att bli nödvändigt att halvvägs ner för berget spränga upp en skärning genom en bergsklack.

Tuben och dess anläggning kommer att beröra ett område som omfattas av naturvårdsavtal. Tubens slutliga utformning, sträckning och förläggning kommer därför att beslutas i samråd med Skogsstyrelsen.

Den nya kraftstationen byggs över ett schakt som sprängts ut ur berget. Schaktet kan behöva vara upp till sju meter djupt, beroende på val av turbin. Kraftstationen kommer att byggas vid sidan av spillvattenkanalen. Arbetena med schaktet och stationens grundläggning kan utföras i torrhet eftersom den gamla stationen kommer att vara i drift under byggfasen. Spillvattenkanalen kommer då att vara i det närmaste torrlagd, förutsatt att arbetena utförs vid normal vattenföring. Någon grumling kommer därför inte att uppkomma.

Stationshusets exteriör anpassas till den omgivande miljön i samråd med kommunens stadsbyggnadskontor.

I kraftstationen installeras turbin med reglerbara skovlar och slukförmåga 3 m³/s. Turbinen direktkopplas utan växellåda till vattenkyld synkrongenerator om 600 kVA. Aggregatet förses med styr- och reglerutrustning som håller dammens nivå konstant.

Biologiskt nedbrytbara smörj- och regleroljor används i lager och reglersystem. Oljetråg placeras på lämpliga platser för att samla upp spill. Eventuella lager i turbinens inre som står i direkt kontakt med vattnet kommer, i likhet med befintliga turbiners lager, att vara vattensmorda.

Turbinens tryckkammare förses med bottenventil som öppnas automatiskt vid snabbstopp för att mildra tryckslagen i tilloppstuben och för att skydda åsträckan nedströms verket från nolltappning. Ventilen kommer att öppnas, direkt eller via servostyrning, om turbinens pådrag sjunker under tomgång. Ventilen ska släppa

fram minst 200 l/s, vilket motsvarar MLQ vid Vessigefallen. Vid nödstängning ska även en impuls sändas till det ombyggda flodutskovet att dra luckan ett visst antal centimeter.

Från den nya kraftstationen ska vattnet ledas tillbaka till ån via en öppen, kort kanal. Kanalen kommer att ansluta till ån i samma punkt som befintlig avloppskanal, men från motsatta stranden. Kanalen beräknas bli 10 m bred och 1 m djup vid mynningen. In mot kraftstationen kommer djupet att gradvis öka, hur mycket beror på val av turbin. Botten kläs med ett erosionsskydd av krossmaterial som förses med ett ytskikt av naturmaterial.

Kanalen kommer att anläggas i samband med kraftstationens grundläggning, med stängda dammluckor och drift i den gamla stationen. Någon grumling kommer därför inte att uppkomma annat än när anslutningen till ån grävs. Denna utförs sommartid vid låg vattenföring för att minimera grumlingen och för att inte störa laxens lek.

De handmanövrerade planluckorna i flodutskovet kommer att bytas mot en enda lucka av rostfritt stål. Varken utskovets fria bredd eller bottenröskelns läge kommer att ändras. Luckan kommer att regleras hydrauliskt eller elektriskt, vara försedd med eluppvärmda gåtar för att motverka risken för fastfrysning, samt vara försedd med regleringsautomatik för att hålla dammnivån nere vid högvattenföringar.

Utskovet kommer också att förses med nödöppningsfunktion, så att luckan omedelbart öppnas till ett visst läge om kraftstationerna snabbstoppas. Detta för att motverka nivåstegring uppströms dammen och för att förkorta tiden med reducerad vattenföring nedströms verket. Om luckan ska styras hydrauliskt, kommer en biologiskt nedbrytbar olja att användas. Befintliga skibord behålls för att fungera som bräddavlopp och som utskov vid extrema högvattenföringar.

Underhållsarbeten på dammbyggnaden

I samband med ombyggnaden av dammen kommer underhållsarbeten att utföras. Dammkroppen kommer att injiceras med cement och dammbyggnadens uppströmssida att förses med ett nytt tätskikt. Tätskiktet måste utföras i torrhet och

därför kommer tillfälliga fångdammar att behöva byggas på dammbotten. Fångdammarna utförs med textilduk och sandsäckar för att undvika grumling av vattnet av främmande ämnen. Underhållsarbetena kommer att utföras sommartid vid låg vattenföring.

Schaktmassor

Alla schaktmassor kommer att användas inom strömfallsfastigheten. Massorna kommer att användas för att anlägga den konstgjorda bäcken från det nya intaget och för att stabilisera marken vid den nya stationen.

Följdföretag

Vid infarten till kraftverksområdet kommer en anslutningsstation att byggas. I stationen ska finnas en samlingsskena för den gamla och den nya kraftstationen. Skenan ansluts till den högspänningskabel som redan finns nedlagd i vägbanan. I anslutningsstationen kommer även mätutrustning och säkerhetsapparater för linjeskydd att finnas. Anslutningsstationen och den nya kraftstationen kopplas samman med hjälp av en högspänningskabel som tryckts under ån.

Den nya kraftstationens föreslagna läge är vid en plats där det tidigare fanns ett torp och ett sågverk. Från denna tid finns en gammal tillfartsväg som behöver förstärkas för att fungera som väg till den nya stationen. Vid åns krök finns en kulvert som kommer att behöva bytas ut mot en kraftigare. Kulverten avvattnar en med konst återskapad korvsjö. Sjön fylls med vatten från en hävert och nivån hålls uppe med en enklare träfördämning. Inför arbetena med kulverten kommer flödet genom häverten att brytas. Kulverten kan på så sätt bytas i torrhet och med mycket begränsad grumling som följd.

För att arbetena på dammbyggnaden ska kunna utföras, fordras en väg till södra dammfästet. Från det öppna fältet norr om bostadsområdet på Klangebjärs västra sida går i dag en enkel gångstig fram till dammen och vidare upp längs med ån. Denna stig förstärks och breddas till en traktorväg fram till dammen. Vid dammfästet avverkas en del träd och anläggs en vändplats. Vid anslutningen till

befintlig väg vid bostadsområdet, anläggs en brunn för att ta hand om det vatten som rinner upp där. Vattnet från brunnen ska ledas via ett avlopp ner till korvsjön. Vägen kommer till stor del att dras genom ett område som omfattas av naturvårdsavtal. Traktorvägen kommer att anpassas efter landskapet och dess slutliga sträckning och utformning beslutas i samråd med Skogsstyrelsen.

Planerad utökad verksamhet

Utökad verksamhet innebär drift och underhåll av den nya kraftstationen och övriga nya anläggningsdelar. Den nya stationen kommer att svara för merparten av energiutvinningen och förväntas leverera 1,9 GWh under ett genomsnittligt år. Kraftstationen ska drivas utan korttidsreglering.

Den gamla kraftstationen bevaras för att köras parallellt med den nya vid höga tillrinningar. Stationen förväntas på så sätt kunna bidra med cirka 200 MWh/år. Den gamla stationen kommer också att användas som reservkraftverk om det yttre elnätet går ner.

Kontroll

Verksamheten kommer att kontrolleras i enlighet med miljöbalkens generella regler om egenkontroll (26 kap. 19 §) samt förordningen (1998:901) om verksamhetsutövarens egenkontroll.

Om tillsynsmyndigheten begär detta, kommer ett förslag på kontrollprogram att lämnas till myndigheten innan de nya anläggningsdelarna tas i drift.

Allmänna hänsynsregler

Kunskapskravet

Jan-Åke Jacobson innehar allmän elbehörighet, har drivit befintlig anläggning sedan 1987 och har arbetat i energibranschen sedan 1968 bl.a. som VD för Falkenberg Energi under 11 år. Henrik Jacobson har också kunskaper inom miljöområdet efter studier i energisystem vid Uppsala universitet.

Skyddsåtgärder

För hänsynstagande till människors frågor, farhågor och synpunkter redogörs för i MKB avsnitt 5.2. Utöver befintliga anordningar för uppströms vandrande ålyngel föreslås åtgärder för nedströms vandrande ål, andra vattenlevande djur och organismer genom ålavledare och skibord i direkt anslutning till det nya intaget via en konstgjord bäck samt anslutning till forsen nedströms dammen, baserat på de förutsättningar som redogörs för i MKB bilagorna 7 och 4 samt MKB avsnitt 6.

Produktval

Där så är tekniskt möjligt väljs vattensmorda lager och i övrigt oljor samt smörjmedel som används inom livsmedelsindustrin. Oljeutsläpp kommer att motverkas med oljetråg eller annan teknisk lösning. Verksamheten medför under drift inga andra utsläpp eller avfall. Avfall från service och underhåll återanvänds så långt rimligt samt i övrigt lämnas till kommunens återvinningsstation.

Råvaror och energi

För verksamheten nyttjas utan reglering det naturligt strömmande fallande vattnet som "råvara" för att generera el och vattnet återförs i övrigt opåverkat till vattendraget nedströms. Föreslagna åtgärder syftar till att bättre hushålla med "råvaran" i en redan påverkad miljö. Verksamheten kommer på marginalen att bidra till att mindre icke förnybar energi används för att generera el till en annan del av det nordiska elsystemet.

Val av plats

Av hänsyn till kulturmiljön är en ombyggnad av den gamla kvarnbyggnaden inget alternativ. Platsen får anses given med tanke på förutsättningarna. Föreslagen plats för den nya kraftstationen hyste historiskt ett sågverk vars äldsta delar finns som museum på Galjberget i Halmstad. Utöver grundstenar finns inga andra lämningar att ta hänsyn till. Verksamheten berör inga andra fastigheter utan enbart Vessige 13:1. För alternativen redogörs i MKB avsnitt 7.

Rimlighetsavvägning

Temporärt kommer det att bli en ökad lokal påverkan på människor och miljö under tiden för den nya anläggningsdelens uppförande. Arbetet kommer att ledas av en byggsamordnare och påverkan bedöms inte bli större än vid en ordinär byggarbetsplats. Byggarbetena kommer i huvudsak att kunna genomföras i torrhet. Efter att byggarbetena avslutats kommer naturmiljön i området efter några år att på nytt infinna sig.

Vattendragets påverkan uppströms och nedströms under drift blir oförändrad förutom sträckan mellan dammen och avloppskanalens anslutning som kommer att leda mindre vatten än tidigare vid flöden överstigande 1,9 m³/s. Detta kompenseras till del av att ett minimiflöde från skyddsåtgärderna för nedströms vandrande ål, annan fisk, vattenlevande djur och organismer släpps i forsen. (Vid flöden under 1,9 m³/s har forssträckan varit torrlagd). För miljö kvalitetsnormer redogörs i MKB avsnitt 10 och MKB bilaga 8.

Miljökonsekvensbeskrivning

Av miljökonsekvensbeskrivningen framgår sammanfattningsvis följande. Lilla å mynnar i del av Ätran som är av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Längs sträckan Falkenberg – Ätrafors är Ätran därtill förtecknad enligt 7 kap. 27 § MB. Ätran har förtecknats eftersom den hyser en genuin laxstam och bör beredas skydd enligt livsmiljödirektivet (avsnitt 4.5). Syftet med ett skydd enligt livsmiljödirektivet är att livsmiljöns bevarandestatus ska förbli gynnsam. Kraftverket ligger utanför förtecknat område, ombyggnaden kommer därför inte att inkräkta på livsmiljöns utbredning. Kraftverket kan inte heller anses komma att orsaka en betydande påverkan på Ätrons hydrologi. Sammanfattningsvis är det Vebros uppfattning att planerade åtgärder och planerad utökad verksamhet inte kan påverka Ätranlaxens livsmiljö på ett betydande sätt. Något särskilt tillstånd enligt 7 kap. 28 a § MB fordras därför inte.

Eftersom riksintressena för naturvård och friluftsliv i Ätran framförallt gäller laxen och laxfisket, bedöms kraftverket inte heller kunna påtagligt skada de värden som ligger till grund för utpekandet.

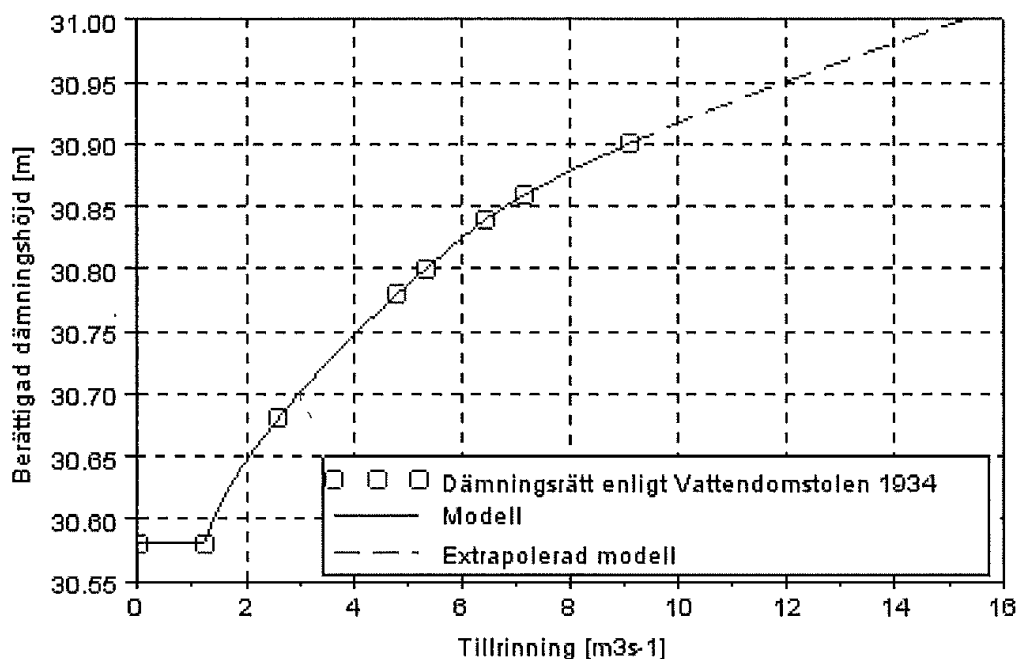
Såvitt Vebro kan bedöma, berör verksamheten vid Vessige kraftverk inga andra miljökvalitetsnormer än de för vattenmiljön i den ytvattenförekomst kraftverket ligger i. Vattenförekomster uppströms en damm skulle kunna påverkas genom att vandringsfisk stängs ute. Vessige kraftverk skulle, enligt utredningarna som ligger till grund för gällande tillstånd, kunna vara ett vandringshinder för ålyngel. Kraftverket har dock fungerande åtgärder för ålynglets uppvandring.

Vattenförekomster nedströms en damm skulle kunna påverkas genom att flödesdynamiken eller sedimenttransporten störs. Vessige kraftverk drivs, och ska drivas, som strömkraftverk, vilket skonar nedströms liggande vattenförekomster från störd flödesdynamik. En störd sedimenttransport skulle kunna påverka flodbäddar och strandzoner i nedströms liggande vattenförekomster. Vessige kraftverk har, på grund av dammens ringa volym, mycket liten påverkan på sedimentflödet.

Under byggtiden kommer tillfälligt buller att uppkomma till följd av sprängnings- och schaktningsarbeten. Trafiken till och från området kommer att öka under byggtiden. Bullrande åtgärder ska vidtas vardagar under normal arbetstid.

Grumling av vattnet kan uppkomma vid arbetena på dammbyggnaden och när den nya avloppskanalen grävs. Det nya intaget ska anläggas i torrhet på dammens nedströmssida. Avloppskanalen anläggs i huvudsak i torrhet genom att dammluckorna hålls stängda. Varken anläggningen av intaget eller avloppskanalen bedöms därför orsaka någon allvarigare grumling. Fångdammar kommer att byggas med hjälp av textilduk och sandsäckar för att undvika att vattnet grumlas av främmande ämnen. Grumlande arbeten kommer att utföras sommartid, vid låg vattenföring.

Samma dämninggränser kommer att tillämpas som i dag, se figur 9 nedan från bilaga 3 (s. 9) till miljökonsekvensbeskrivningen. Nivåreglering med begränsade nivåfluktuationer ska eftersträvas.

Figur 9: Gällande dämninggränser för Vessige kraftverksdamm.

Högvattenflödet över den gamla fallsträckan kommer att reduceras ytterligare. Eftersom den gamla kraftstationen ska bevaras för att drivas bland annat vid högvattenföringar, kommer de bägge kraftstationernas samlade slukförmåga att uppgå till 4,9 m³/s. Detta får till följd att vatten kommer att spillas under knappt 5 % eller under knappt 3 veckor av ett år. I gengäld kommer minimitappningen över fallsträckan att öka i och med att vattnet från det nya intagets fiskåtgärder kommer att släppas nedströms dammen. Tillsammans med flödet från befintlig avledare beräknas 120 l/s att släppas som minimitappning. Miljökonsekvensen av att volymen vatten som rinner över den gamla fallsträckan minskar ytterligare bedöms som liten. Den 120 m långa fallsträckan är i dag i det närmaste torrlagd under 9 månader om året och kan därför antas ha få ekologiska värden. Stränderna utgörs av kala och branta klippor som inte är beroende av att vattenburna partiklar sedimenterar över dem.

Uppströms vattenkraftverket vid Vessigefallen i Vessigebro finns flera strömsträckor som är utmärkta lek- och uppväxtområden för laxfisk. I samband med en planerad tillbyggnad av kraftverket har det därför framförts krav på att verket borde förses med laxtrappa eller omlöp.

Vessigefallen utgörs av ett antal fall samlade på en sträcka av 200 m med en total fallhöjd om 22 m. Några av fallen är både breda och förhållandevis höga. Därtill är vattenföringen i ån liten med kortvariga högvatten, vilket betyder att fallen ursprungligen överspolades med hastigt strömmande, grunt vatten under praktiskt taget hela året. Det är därför troligt att de ursprungliga fallen var ett naturligt vandringshinder för flertalet fiskarter, även laxfisk.

I bilaga 4 till miljökonsekvensbeskrivningen beskrivs fallen, hur de ser ut i dag och hur de såg ut innan kraftverket byggdes. Beskrivningen är baserad på fotografier, kartor och protokoll. Upplýsningar om fisket kring fallen hämtas från vittnesuppgifter, sakkunnigutlåtanden, kartor över samfällda fiskeplatser, samt en äldre inventering av fiskerätter.

Utifrån de uppgifter som sammanställts konstateras det att ål, men sannolikt inte lax, tog sig förbi fallen före kraftverksbygget. Det slås fast att det fanns rikligt med lax nedströms fallen årtiondena innan kraftverket byggdes. Det står också klart att vattnets lopp över Vessigefallen, trots tidigare vattenverksamheter, inte var förändrat före kraftverksutbyggnaden på ett sätt som allvarligt kunde hindra stigande lax.

Befintlig anläggning tillståndsprövades 1934 och Vattendomstolen föreskrev då endast åtgärder för ål. Först på långt senare tid har det hävdats att kraftverket är ett definitivt vandringshinder för lax och att laxen före kraftverksepoken skulle ha vandrat flera kilometer upp i ån.

Samband med ombyggnaden kommer åtgärderna för fiskens fria vandring kring fallen att förbättras. Valet av åtgärder fordrar dock en viss eftertanke: Vessigefallen utgörs av ett antal branta och breda bergsklackar i ett mindre vattendrag. Det är därför troligt att de ursprungliga fallen var ett naturligt vandringshinder för flertalet fiskarter. Naturliga vandringshinder bör inte öppnas eftersom dessa är en naturlig del av ett vattendrags ekosystem.

Kontroll

Anläggningen kommer att förses med styrutrustning som programmeras att hålla förskrivna dämmningsgränser och driva anläggningen med det naturligt strömmande vattnet. Styrutrustningen kommer att logga mätpunkter, automatiskt stoppa anläggningen och larma verksamhetsutövaren vid onormala förhållanden. Anläggningen kommer att drivas enligt DTU-manual (drift, tillståndskontroll och underhåll). Rapporter kommer att lämnas i den omfattning tillsynsmyndigheten föreskriver.

Områdesbestämmelser

Området omfattas huvudsakligen av detaljplan för småindustri med samhörigt bostadsändamål och vattenbyggnad. För gällande planer och bestämmelser redogörs i MKB avsnitt 4.

Skada och ersättning

Eventuella skador och intrång berör enbart egen fastighet och inga andra enskilda intressen. Föreslagen verksamhet berör inga allmänna intressen utöver vad som fastställts i nu gällande dom och ingen ersättning ska utgå.

Nyttan av verksamheten

Nuvarande verksamhet innebär en misshushållning med en förnybar resurs i en redan påverkad miljö. Föreslagen verksamhet avser effektivisera Vessige kraftverk med ca 75 % och utvinna ca 2 100 000 kWh el/år utan vare sig utsläpp till atmosfären eller annat långlivat avfall. Anläggningen tillför el inom elområde SE4 där 19 % av Sveriges el används men blott 7 % genereras.

Utvunnen energi från ett strömkraftverk tillförs det nordiska elsystemet och tränger undan koleldad värmekraft på annan plats i elsystemet. Påverkan med 2 100 000 kWh utsläppsfri el bedöms enligt Middelgrundens Vindmøllelaug minska den årliga förbränningen av kol med 699 ton och därmed minska utsläppen till den gemensamma atmosfären med 6,1 ton SO₂, 5,5 ton NO_x, 1 785 ton CO₂, 0,4 ton stoft och 116 ton slagg och flygaska.

Naturvårdverket har i ett yttrande till Miljödomstolen i Växjö i mål nr M 52-02 ansatt värden på minskade utsläpp från ett koleldat kondenskraftverk vid tillverkning av 1 GWh el till 120 000 kr för NO_x, 20 000 kr för SO₂, och 450 000 kr för CO₂, totalt 590 000 kr. Omräknat till Vessige kraftverks möjliga elgenerering efter föreslagna åtgärder motsvarar det 1 239 000 kr i årlig samhällsnytta.

Investeringen i Vessige kraftstation beräknas efter inhämtade budgetpriser hamna på ca 9,6 Mkr efter en egen insats på 2,3 Mkr. Med en kalkylränta på 5,1 %, inflation på 2,0 %, avskrivningstid på 25 år, Nordpools och SKM:s forwardpriser på el och elcertifikat samt nätnytta ger det ca 1,2 Mkr i intäkter, direkta kostnader bedöms till ca 0,25 Mkr, då fås en återbetalningstid på 12 år, positiv resultatpåverkan är ett, en internränta på ca 11 % och ett nuvärde på ca 10,2 Mkr. Projektet har förutom samhällsnytta också ekonomisk bärkraft.

Avgift för domstolens handläggning

Den del av investeringen som avser vattenverksamhet kalkyleras till ca 9,3 Mkr. Den ökade elgenereringen beräknas bli 900 000 kWh.

Förslag till villkor

Sökandena har, såsom de slutligen bestämt sin talan, föreslagit att följande villkor ska föreskrivas:

- Om inte något annat framgår av denna dom ska verksamheten bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Sökanden har uppgett eller åtagit sig i målet.

- Grumlande arbeten ska utföras så att grumlingen till vattendraget minimeras.
 - Den nya kraftstationens intag förses med galler med 55° lutning mot horisontalplanet och 18 mm spaltbredd. Gallret dimensioneras så att vattenhastigheten genom det inte överstiger 0,3 m/s. Vid gallrets över- och underkant anordnas för nedströmsvandrande fisk flyktöppningar som vardera avbördar 40 l/s under isfria perioder.
 - Ålyngelsamlare ska anordnas i samråd med tillsynsmyndigheten.
 - Kraftverket ska drivas som strömkraftverk och korttidsreglering får inte ske.
 - Strömfallsfastighet är Vessige 13:1.
 - Föreslagna arbeten ska vara utförda fem år efter lagakraftvunnen dom.
 - Oförutsedd skada ska anmälas inom fem år sedan arbeten enligt förra meningens färdigställts.
 - Vattenståndsskalor ska finnas i anslutning till dammbyggnaden och på nedströmssidan av Fäbron.
 - Vattenytan uppströms dammen får vid flöden i mätsektion nedströmssidan av Fäbron inte överstiga följande nivåer:

• +30,58 m	upp till 1,22 m ³ /s
• +30,68 m	över 1,22 m ³ /s och upp till 2,59 m ³ /s
• +30,78 m	över 2,59 m ³ /s och upp till 4,82 m ³ /s
• +30,80 m	över 4,82 m ³ /s och upp till 5,35 m ³ /s
• +30,84 m	över 5,35 m ³ /s och upp till 6,44 m ³ /s
• +30,83 m	över 6,44 m ³ /s och upp till 7,18 m ³ /s
• +30,90 m	över 7,18 m ³ /s
- relaterat till jämförelseplanet +32,00 beskrivet i dom 1934-09-21 från Västerbygdens vattendomstol.
- Kortvariga variationer med ±0,05 m kring ovanstående plushöjder är tillåtna i samband med start och stopp av anläggningen. Variationerna ska dämpas inom tre timmar.
 - Att den andel av produktionsvärdet som tillståndshavaren är skyldig att tåla utan ersättning bestäms till 1/20.

INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har förklarat att de avstår från att yttra sig i målet.

Kammarkollegiet har, såsom det slutligen har bestämt sin talan, yrkat att sökandenas ansökan ska avvisas och har till stöd för sin inställning anfört i huvudsak följande.

Prövningen av befintlig anläggning genom Västerbygdens vattendomstol dom 1934-09-21

Sökandena åberopar dom 1934-09-21 från Västerbygdens vattendomstol. Domen finns ingiven med ansökan under flik 4. Av domen framgår ansökningen, jämförelseplan, vattenrätten, dämningrätten, tillstånd till företaget, beskrivning av dammen, vattenhushållning, fixpunkt, vattenståndsskalor, strömfallsfastighet, åtgärder till skydd för fisket samt fiske- och domstolsavgifter. Domen omfattar prövning av en ansökan om lagligförklaring av ett tidigare uppfört kraftverk med dito ålyngelledare. Västerbygdens vattendomstol tillämpar vid prövningen 1918 års vattenlag (ÄVL). Sökandena hävdar beträffande prövningen att anläggningen är prövad mot 2 kap. 8 § ÄVL. Med hänvisning till 5 § miljöbalkens promulgationslag görs gällande att nuvarande anläggning även uppfyller 11 kap. 8 § miljöbalken.

Västerbygdens vattendomstol prövning enligt 2 kap. 8 § ÄVL omfattar det allmänna intresse som representeras av fisket och frågan om åtgärder, föreskrifter till skydd för bedrivet fiske och dess bestånd. Domstolen kunde av underlaget konstatera att ett fiske bedrevs efter ål varför ålyngelledare erfordrades och föreskrevs till skydd för ålfisket. Domstolens dom omfattar dock inte föreskrifter till skydd för ett fiske bedrivet efter lax. 1934 års dom omfattar inte en bedömning och prövning av eventuell förekomst av fiskarten lax och byggnadens inverkan på dess möjlighet att kunna passera anläggningen. Av sökandenas domstolsinlaga, aktbilaga 23, med Mats Hebrands PM samt av MKB:n till förevarande ansökan kan dock konstateras förekomst av fiskarten lax vid Vessige kraftverk och att det bedömts att lax har kunnat passera vattenfallen vid Vessigebro.

Kammarkollegiet åberopar som bevis i målet Fiskevårdsteknik i Sverige AB:s PM 2011-06-10 Vessige kraftverk, Lillån, vilken PM ingetts av sökanden i målet. Denna PM åberopas som bevis för att Vessigefallen inte är ett naturligt vandringshinder för lax. Sökandena har bortsett från det förhållandet och ansökan med MKB saknar underlag för att bedöma frågan om tillåtlighet, tillstånd samt för bedömning av villkor och rimlighetsbedömning enligt 2 kap. 3 §, 11 kap. 8 § samt 2 kap. 7 § miljöbalken. Detta utgör grund för att avvisa ansökan.

Prövningen av förevarande ansökan om tillstånd att få anlägga en ny kraftstation

Förevarande ansökan ska prövas enligt miljöbalken. Till skillnad mot 1918 års vattenlag, som var en exploateringsinriktad lag, är miljöbalken en skyddslagstiftning med syfte att bl.a. skydda miljön mot skador, värdefull natur ska skyddas och den biologiska mångfalden bevaras.

Sökandena söker tillstånd att anlägga ett nytt modernt kraftverk på vänster strand för att ytterligare kunna exploatera vattenkraften i vattenfallen vid Vessigebro. Nuvarande kraftverk är lokaliserat till höger strand. Enligt sökandena är nuvarande anläggning omodern då kraftverket är byggt 1923 i en gammal kvarnbyggnad från tidigt 1800-tal. Vidare uppges att elproduktionen begränsas dels av otillräckliga turbiner, dels av att underdimensionerade vattenvägar från den gamla kvarntiden används.

Ansökan omfattar tillstånd till att i anslutning till befintlig byggnad få anlägga ett nytt kraftverk lokaliserat på vänster strand jämte tillstånd till ny damm med intag, ny tilloppstub, ny avloppskanal samt att få avleda 3,0 m³/s vatten till den nya turbinen och återföra detta till Lillån vid en ny utloppspunkt.

Ansökan får anses innefatta en ansökan om byggande i vatten vari inbegripes vattenhushållningen. Till stöd för detta åberopas Gärdes promemoria rörande 2 kap. 31 § ÄVL (sidan 291) med anmärkning att vattenhushållningen inbegripes i byggande i vatten och prövas i byggnadsålet när tillstånd begärs att få bygga om

eller ändra befintlig byggnad (2 kap. 20 § ÄVL). Yrkade byggnadsåtgärder avser en ny damm med nytt intag för att kunna avleda ytterligare, d.v.s. + 3,0 m³/s vatten från ån genom nya vattenvägar samt återföra vattnet till Lillån vid en annan/ny utsläppspunkt, nu lokaliserad på den vänstra stranden. Den nya vattenhushållningen föranleds eller har samband med yrkad vattenverksbyggnad. Ett tillstånd till sökandenas yrkade vattenverksbyggnader och vattenhushållning måste därmed kunna villkoras av föreskrifter för naturmiljön och den biologiska mångfalden, t.ex. för laxen och möjligheten att kunna passera förbi anläggningen. 1934 års dom utgör inte heller något rättskraftshinder enligt 24 kap. 1 § miljöbalken då dessa frågor inte var föremål för prövning. Fiskeriintendenten har i ärendet som mynnade ut i 1934 års dom inte att bedöma dessa frågor utan denne var förordnad att avge utlåtande över vattenbyggnadens ev. inverkan på fiskerinäring samt föreslå åtgärder till skydd för fisket. Åtgärder till skydd för fisket (ålfisket) föreskrevs i domen under punkt 5. Kollegiet hänvisar till 2 kap. 8 § samt till 11 kap. 36 § ÄVL.

Laxfisken upptas i Artskyddsförordningen. Av dess bilaga 1 framgår att fiskarten lax förekommer i Sverige. Arten har ett sådant unionsintresse att särskilda bevarandeområden behöver utses. Arten lax har vidare enligt art- och habitatdirektivet ett sådant gemenskapsintresse att insamling i naturen och exploatering kan bli föremål för särskilda förvaltningsåtgärder. Arten lax finns upptagen i bilaga 5 till art- och habitatdirektivet. Sökandena har inte åtagit sig några åtgärder för laxfiskens möjlighet att passera anläggningen utan bara föreslagit villkor för ålfisken. Avgörande för tillåtligheten är enligt kollegiet att åtgärder föreskrivs för att laxen ska kunna passera kraftverket för lek och uppväxt i Lillån ovan kraftverket. Vidare ska laxen kunna vandra ut på ett säkert sätt. Kollegiet konstaterar att det saknas underlag beträffande anläggande, utformning och drift av en fiskväg, se 2 kap. 3 § miljöbalken med dess krav på åtgärder och bästa teknik. Bristen är sådan att ansökan ska avvisas.

Kollegiet bedömer att ansökt verksamhet på ett betydande sätt kan påverka N 2000-området Ätran. N 2000-området Ätran och bevarandeplanen för området har som syfte att bevara laxen och målet att öka arealen lämpliga lekbottnar och

uppväxtområden i bl.a. Lillån. Syftet med bestämmelserna om art- och habitatskydd är att upprätthålla gynnsam bevarandestatus. Begreppet störning i 7 kap. 28 b § 2 miljöbalken anses kopplat till syftet att uppnå en gynnsam bevarandestatus. Av Svea Hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, dom 2012-06-20 i mål nr M 9438-11 uttalas att inom ramen för bestämmelsens räckvidd ligger att bedöma en arts försämrade spridningsmöjligheter. Förevarande ansökan om byggande i vatten genom byggnation av damm, nytt kraftverk med avledning av vatten till dess turbin m.m. innebär hinder för Ätranlaxen att sprida sig i Lillån. Ansökan med MKB omfattar dock inte tillstånd jämlikt 7 kap. 28 a § miljöbalken, vilket är en brist som innebär grund för att avvisa ansökan.

Kollegiet vill vidare bestrida att nuvarande tillstånd innebär att ett tillstånd lämnats till reglering i form av korttidsreglering. Utan särskild erinran i domen från 1934 gäller den tvingande regeln i 2 kap. 30 § ÄVL, numera 2 kap. 3 § miljöbalken.

Havs- och vattenmyndigheten har yrkat att ansökan ska avvisas på grund av bristande underlag och har till stöd för sin talan angett bl.a. följande.

Havs- och vattenmyndighetens inställning

Havs- och vattenmyndigheten anser att ansökan ska kompletteras så att en prövning kan ske enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken (MB), att verksamhetens påverkan på Ätranlaxen kan bedömas och lämpliga skyddsvillkor kan fastställas i enlighet med 2 kap. 3 § MB. Eftersom ansökan bedöms innehålla betydande brister anser Havs- och vattenmyndigheten att ansökan ska avvisas.

Skäl till Havs- och vattenmyndighetens inställning

Med anledning av målets betydelse för Ätranlaxen och Ätrans Natura 2000-område besökte företrädare för Havs- och vattenmyndigheten, Länsstyrelsen i Halland och sökandena den i målet aktuella anläggningen den 23 november 2012. En okulär besiktning av damm och vattenvägar utfördes. Sökandena redovisade vid detta tillfälle översiktligt en utredning, utförd av expertis på laxvandring från företaget Fiskevårdsteknik AB, med bedömning av laxens möjligheter att passera

Vessigefallen innan dämning och andra artificiella åtgärder utförts. Utredningen visade att laxen har kunnat passera. Både företrädare för Havs- och vattenmyndigheten och Länsstyrelsen i Halland ansåg efter besiktningen att denna bedömning var rimlig. Att det historiskt inte fångats nämnvärt med lax uppströms kan exempelvis bero på att fallen utgjort ett partiellt vandringshinder och att relativt få laxar tog sig förbi fallen, varför det huvudsakliga fisket utförts nedströms fallen.

Vid en planerad utbyggnad av vattenkraft ska denna prövas gentemot miljöbalkens bestämmelser. Vid utbyggnaden, med uppförande av en kraftstation på en ny plats, om än nära den gamla stationen, ska hänsyn tas till miljö kvalitetsnormen om god ekologisk status och i detta fallet också gynnsam bevarandestatus enligt Natura 2000-bestämmelserna. Efter att ha sett anläggningen, vattenvägarna och naturfåran ("torrfåran") instämmer Havs- och vattenmyndigheten att huvuddelen av naturfåran med vattenfallen inte utgör en mycket god uppväxtmiljö för lax. Däremot väl en födosöksmiljö för vattenanknutna fågelarter såsom forsärla och i viss mån strömstare. Även bottenfaunan, moss- och lavfloran skulle kunna utvecklas väl om vattentillrinningen säkras i fallen året om. För detta ändamål bedöms de föreslagna 120 litrarna per sekund tillräckliga vid en avvägning mellan nytta och kostnad. I åfåran direkt nedströms turbinutloppet bedöms det dock finnas goda-mycket goda lek- och uppväxtområden för lax, vilket innebär att höga krav på hänsyn bör ställas både när det gäller anläggningsarbetena och när det gäller villkoren för driften av kraftverken.

Havs- och vattenmyndigheten anser att de arter som en gång kunnat vandra förbi ett område för vattenkraftverk också bör återfå dessa möjligheter i samband med en utbyggnad av vattenkraften. Stöd för detta finns bland annat i 11 kap. 8 § och 2 kap. 3 § miljöbalken.

Natura 2000

Ett helt nytt kraftverk, på andra sidan Lillån än det nuvarande, planeras enligt ansökan. I närheten av de planerade åtgärderna finns ett utpekad Natura-2000 område. Området har som huvudsakligt syfte att skydda den genuina laxstam som

finns i Ätran. Länsstyrelsen har tagit fram en bevarandeplan för området. I planen pekar Länsstyrelsen ut några vattenkraftverk och/eller dammar i Ätrans biflöden som viktiga att åtgärda för att underlätta uppfyllandet av gynnsam bevarandestatus för Ätranlaxen. Vessige är ett av dessa kraftverk. Det är av största vikt att laxens fortlevnad och gynnsam bevarandestatus tillförsäkras. I MKB:n finns ingen koppling till bevarandeplan och föreslagna bevarandeåtgärder.

Hur utformningen, byggnationen och driften av Vessige vattenkraftverk sker bedöms ha stor betydelse för naturvärdena i Ätrans Natura 2000-område. Ätranlaxen leker och växer upp i Vessigefallens nedre del och direkt nedströms dagens vattenkraftverk. Därifrån är det bara ett hundratal meter ned till Ätrans Natura 2000-område. Planerade åtgärder kommer att innebära gruande arbeten, muddring, schaktning, fyllningar, sprängningar m.m. Detta kommer att påverka laxens lek- och uppväxtområden. Även driften av kraftverket kommer att ha stor påverkan för Ätranlaxens framtid i Lillån.

En fiskväg skulle åter tillgängliggöra betydande arealer för laxreproduktion. Lillån skulle då bli ett än viktigare komplement till dagens huvudsakliga lekområden i Högvadsåns vattensystem. Laxens förutsättningar att fortleva på sikt skulle förbättras. Planerad utbyggnad av vattenkraft kan på ett betydande sätt påverka de värden som Natura 2000-området är avsett att skydda. En prövning enligt 7 kap 28 a § miljöbalken (MB) ska därför ske. Enligt 4 kap. 8 § MB ska en sådan prövning ske innan själva verksamheten kan prövas. Det är Havs- och vattenmyndighetens bedömning att tillräckligt underlag som tillgodoser en sådan prövning inte finns i ärendet.

Laxens passage

Anlitad expertis har bedömt att Vessigefallen varit passerbara för vandrande lax vid vissa förhållanden före vattenkraftsverksamheten. Sökandenas kompletterande skrivelse (2013-06-24) handlar till stor del om hur ofta laxen har kunnat ta sig förbi Vessigefallen naturligt, innan vattenkraftsverksamheten. Detta är relevant, eftersom man vid hänsyn till fiskvandring, bör utgå ifrån vad som en gång varit naturligt.

Sökandena har dock inte redogjort för vid vilka flöden som passage bedöms ha varit möjligt. Det enda som åberopas av sökandena, är en iakttagelse från ett ögonvittne som sett laxar stå nära nedströms dammvallen, i Vessigefallen, i samband med ett flöde på minst 13 m³/s. Det är också detta flöde som varit utgångspunkten vid sökandenas beräkning av hur ofta laxen har passerat fallen naturligt. Havs- och vattenmyndigheten anser att det är nödvändigt att tidigare anlita expertis för att göra en bedömning av lägsta flöde för att lax skulle kunna passera och det är detta flöde som bör vara utgångspunkten i beräkningarna. Falkenbergs kommun lyfter fram fri vandringsväg för laxen i Lillån i den kommunala naturvårdsplaneringen.

Tid för passage

Havs- och vattenmyndigheten ifrågasätter den tidsperiod för laxvandring som sökandena utgått ifrån vid beräkningen av flödena (juni-september), liksom det faktum att de utgått ifrån månadsmedelvattenföringen och inte ifrån kortare tidsintervall. Laxen kan leka långt in i december månad och vid svåra passager kan det stå lax och vänta på rätta flöden åtminstone november månad ut. I Ätran vandrar många laxar upp redan i april månad. Dessutom uppstår det i relativt små vattendrag som Lillån, i samband med kraftiga regn, korttida högflöden i ån som inte ger stora utslag på månadsmedelflödena. Lämpligt vore därför att utgå ifrån vandringsperioden 1 april-1 december och att inkludera dagliga högflöden i statistiken, i annat fall riskeras en kraftig underskattning av de antal tillfällen då laxen kunnat passera fallen naturligt.

Miljöbalkens hänsynsregler

Havs- och vattenmyndigheten ifrågasätter om förslaget till fingaller med fiskavledningsanordning uppfyller kraven på bästa möjliga teknik. En spaltvidd på 18 mm kan släppa igenom laxungar på < 18 cm och ålar på < 450 mm. Huvuddelen av framtida nedströms vandrande laxsmolt bedöms vara av mindre storlek (uppskattningsvis ca 12-18 cm i västra Sverige). Flera domar i Mark- och miljööverdomstolen har visat att man vid nedströmsvandrande skyddsvärda fiskarter åtminstone bör installera fingaller med en spaltvidd om max 15 mm (se exempel på domar nedan). Dessutom ifrågasätter Havs- och vattenmyndigheten om föreslagna avledningsanordningar för ål även kan fungera för lax. Ett alternativ kan

vara att samordna avledningsanordningen med en fiskväg för uppströmsvandring och därmed få en större intagsöppning och samtidigt kunna använda ”spillvattnet” till både ned- och uppströmsvandring. Detta är en anledning till att se på frågan om ned- och uppströmsvandring av både lax och ål samlat i samband med planerad utbyggnad av vattenkraften vid Vessigefallen. Detta visar att sökandena ytterligare bör anlita fiskevårdsteknisk expertis i arbetet med tillståndsansökan.

Befintlig vattendom för Vessige kraftverk

Havs- och vattenmyndigheten vill här framhålla att det skydd som laxen i dag besitter, genom 7-8 kap MB och artskyddsförordningen, inte beaktades i samband med domen i Västerbygdens vattendomstol 1934-09-21. Då var det endast fisket som behandlades. Laxen som naturvärde och behovet av att låta de laxar som vandrade förbi fallen, fortsatt få vandra förbi, beaktades inte samband med denna dom.

Vägledande domar

Havs- och vattenmyndigheten vill hänvisa till ett flertal mål gällande om- och utbyggnader där Mark- och miljööverdomstolen ställt villkor om skyddsåtgärder för både fiskens upp- och nedströmsvandring och villkor om minimitappning. Som exempel kan nämnas Valtorps kvarn i Slafsan (M 2227-12), Ålanda kraftverk i Ålanda ström (M 9756-10) och Fridafors kraftverk i Mörrumsån (M 2460-08).

Samlad bedömning

Sammantaget bedöms det vara av stor betydelse för Ätranlaxen att domstolen i samband med ansökan prövar påverkan på Natura 2000-området enligt 7 kap. 28 § MB, nya vattenhushållningsbestämmelser, fiskväg för lax upp- och nedströms de båda kraftverken samt frågan om övriga lämpliga försiktighetsmått. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att inskickat underlag inte är tillräckligt för att kunna göra en slutlig bedömning i frågan om ett nytt vattenkraftverk. Erforderliga försiktighetsmått enligt 2 kap. 3 § och 2 kap. 7 § MB går inte att fastställa mot bakgrund av inlämnat underlag. Att det finns lämpliga försiktighetsmått måste vara klarlagt innan tillstånd kan medges. Enligt 11 kap. 6 § MB får en verksamhet endast

bedrivs om dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna och olägenheterna av den.

Om inte en långsiktig lösning för både ålens och laxens vandring upp- och nedströms genomförs nu, försvåras detta avsevärt i framtiden. Ansökan innebär två intag och två utlopp. Ansökan förespråkar endast fingaller med 18 mm spaltvidd framför det ena och inte det andra intaget. Oklara driftsförhållanden föreligger mellan de båda kraftverken. Mer underlag krävs för slutligt ställningstagande.

Länsstyrelsen, som uppgett att ansökan under vissa förutsättningar är tillräcklig för prövning, har i huvudsak anfört följande.

Enligt 11 kap. 8 § MB är den som bedriver en vattenverksamhet som kan skada fisket skyldig att vidta och underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd samt släppa fram vatten för ändamålet. Om nyttan inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som uppkommer kan verksamhetsutövaren befrias från en sådan skyldighet.

Länsstyrelsen bedömer efter besök på plats den 23 november 2012 att laxen har kunnat passera Vessigefallen. Uppvandringen har då huvudsakligen skett vid högflöden och av starka individer. Dessa individer bedöms ha reproducerat sig uppströms fallet. Länsstyrelsen anser därför att det är av stor vikt att uppvandring förekommer. För att möjliggöra uppvandring anser länsstyrelsen att en vandringsväg bör anläggas och att denna ska förses med vatten då flödena överstiger de 3 m³/s som maximalt tas in i kraftverket men att den annars kan vara torrlagd. Det är dock viktigt att flödena inte stängs abrupt i fiskvägen eftersom detta kan orsaka att fisk blir instängd och dör. Minskningen av vattnet bör därför ta minst 12 timmar tills fiskvägen är torrlagd. Utvandrande smolt ska ledas förbi kraftverksturbinen.

Eftersom kostnaderna för anläggande av vandringsväg inte är utredda kan länsstyrelsen inte bedöma om kostnaden är skäligen i förhållande till nyttan. Länsstyrelsen anser dock att åtgärden kommer att ha en positiv påverkan på Natura

2000-området i Ätran som har till huvudsyfte att bevara områdets genetiskt unika laxstam. Sveriges största naturliga bestånd av atlantisk vildlax finns i Ätran.

Den påverkan som arbetena har på Lillan och Ätran bör begränsas genom att grumlande arbeten inte får ske mellan 1 oktober och 31 maj. Undantag bör kunna medges av tillsynsmyndigheten.

Minimitappningen bör ökas till 200 l/s.

Kunskapen om vattenkraftens påverkan på biologiska system och miljön ökar och länsstyrelsen anser att tillstånd ska tidsbegränsas för att verksamheten ska kunna anpassas till teknikutveckling och ny kunskap. Ändringar i lagstiftning rörande t.ex. miljökvalitetsnormer sker kontinuerligt och det kan då inte anses förenligt med miljöbalkens bestämmelser att medge icke tidsbegränsade tillstånd. Länsstyrelsen anser att tillståndet ska tidsbegränsas till 25 år.

Länsstyrelsen anser att inlämnad utredning om möjlig fiskpassage styrker uppfattningen att lax har kunnat passera.

Sökandenas antagande att observation av lax högt upp i fallet beror på det extrema högvatten som rådde är förenklat och ger inte en fullständig bild av förutsättningarna.

Lax återvänder i mycket stor utsträckning till sin födelseplats. Eftersom Vessigefallen under lång tid varit utbyggda och förhindrat lax m.fl. arter att passera så har det inte kunnat ske någon laxreproduktion uppströms under många år, och följaktligen har det inte funnits några återvandrande vuxna laxar. Under tidigt 80-tal transporterades dock lekfiskar upp förbi dammen för att kunna besätta lekbottnar belägna längre upp i systemet. Elfiske visade på lyckad laxreproduktion under dessa år. Tidsmässigt stämmer iakttagelserna mycket väl överens med att det bör vara dessa laxar som efter sin uppväxt i havet återvänt till Lillån för att nå sina födelseplatser längre upp i systemet. Att de inte lyckats med sin lekvandring beror

på att det inte finns någon passage förbi dammen. Att det inte har iakttagits lax högt upp i fallen tidigare eller senare år betyder inte att de inte har funnits på platsen. Länsstyrelsen vill också påpeka att laxens vandring påbörjas betydligt tidigare under året än perioden juni till september som sökandena anger som huvudsaklig vandringsperiod. De första laxarna i Ätran vandrar upp redan under april månad och dessa tidiga individer är företrädesvis storvuxna, och därmed även simstarka. Dessa tidiga fiskar har alltså betydligt större chanser att vandra på det tidiga högvatten som redovisas i Figur 2, aktbilaga 23. Vad uttrycket "inte alltför låg temperatur" innebär framgår inte av yttrandet men faktum är att vid en vattentemperatur på 8-10 grader klarar laxen att passera svåra hinder.

Länsstyrelsen förordar i första hand en lösning för fiskväg som inte kräver särskild hantering av fisken och vidhåller tidigare angivna synpunkter. Utformningen av en fiskpassage bör hänskjutas till länsstyrelsen. Fiskevårdsteknik AB har i sin PM till sökandena angett att inlöp i dammen är den mest naturliga åtgärden förutom en utrivning av dammbyggnaden. Vad länsstyrelsen kan se har sökandena inte gjort någon redovisning av kostnaden för anläggande av ett inlöp samt produktionsförlust till följd av den tappning av vatten som krävs för att det ska fungera, varför ställningstagande avseende nyttan av åtgärden kontra kostnaden för densamma inte kan göras.

Om alternativet fångst och transport övervägs anser länsstyrelsen att det är viktigt att en tydlig reglering av tillvägagångssätt och mål anges i tillståndet t.ex. hur många och vilka fiskar som ska lyftas förbi vandringshindret, när detta ska ske och hur det ska dokumenteras. Detta för att passagen så långt det är möjligt ska likna den naturliga uppströmsvandringen för laxen. Länsstyrelsen föreslår att domstolen delegerar möjligheten att besluta om villkor i frågan till tillsynsmyndigheten.

Länsstyrelsen vill poängtera att Lillån nedströms kraftverket är ett litet men viktigt reproduktionsområde för Ätranlaxen. Vattenreglering i Lillån leder till sämre livsförutsättningar för Ätranlaxen. Bevarandemål i NA 2000-planen är bland annat att arealen lämpliga lekbottnar och uppväxtområden ska inte minska och om möjligt

öka. Således gynnar en fiskväg vid Vessigebro kraftverk en god bevarandestatus för Ätranlaxen. Om det inte blir någon fiskpassage, anser länsstyrelsen att ansökan ska avslås. Med fiskpassage avser länsstyrelsen härvid sådan passage för såväl ål som för lax.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Falkenbergs kommun har anfört följande. Det kan inte uteslutas att lax, t.ex. vid extrema högflöden, gått upp via Vessigefallen i Vessigebro innan fallen började användas för kraftproduktion.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har tagit del av uppgifter från Bengt Nilsson, som vid extremt högvattenflöde i mitten av 80-talet noterat lax vid dammens fot, vilket visar att laxen åtminstone kunnat ta sig upp dit.

Lillån är ett biflöde till Natura 2000-området Ätran med främsta bevarandesyfte att bevara områdets genetiskt unika laxstam. Då de potentiella lek- och uppväxtområden för lax som finns i Lillån skulle vara av stor betydelse för Ätranlaxens framtida bevarandestatus, anser miljö- och hälsoskyddsnämnden att frågan om Vessigefallen har utgjort ett naturligt definitivt vandringshinder måste utredas vidare.

För att inte försvåra framtida möjligheter att anlägga ett omlöp kring kraftverket anser miljö- och hälsoskyddsnämnden att domen bör omfatta ett villkor som anger att verksamhetsutövaren ska släppa nödvändig mängd vatten i ett eventuellt framtida omlöp för att det ska fungera som en vandringsväg för lax. Sannolikt krävs endast vattenflöde i omlöpet vid högflöde för att uppnå detta syfte.

Krav på minimitappning nedströms verket är viktigt för att inte få negativ påverkan på den Ätranlax som i dag vandrar upp från Lillans mynning till kraftverket.

BEMÖTANDE AV INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Sökandena har till bemötande av inkomna yttranden och synpunkter anfört bl.a. följande. Vid det tidiga myndighetssamrådet 2010-12-06 framförde kommun-ekologen vid Falkenbergs kommuns miljökontor att miljökonsekvensbeskrivningen

eventuellt borde redovisa olika alternativa åtgärder för fiskvandring. Sökandena tog av den anledningen kontakt med konsulten Mats Hebrand vid Fiskevårdsteknik i Sverige AB. Efter att ha bevittnat en provtappning föreföll Hebrand inte så säker på att lax verkligen kunnat vandra upp.

I sin PM framför Mats Hebrand uppfattningen att laxfisk under gynnsamma förhållanden med ett högt vattenflöde och en inte alltför låg vattentemperatur kunnat passera fallen vid Vessige. Mats Hebrand påpekar dock att detta är en översiktlig bedömning, baserad på den enkla besiktning han gjorde och på de kortfattade uppgifter han fick av sökandena vid sitt besök i maj 2011. Per telefon har Mats Hebrand uppgivit att han inte menar att gynnsamma förhållanden inträffar varje år. Han konstaterar att det på grund av hög fallhöjd och svåra grundläggningsförhållanden är komplicerat att skapa en fiskväg vid anläggningen. Att skapa en naturlig fiskväg skulle dels kräva ett stort ingrepp i dammbyggnaden, dels att en så stor mängd vatten avsattes att kraftverket inte skulle kunna drivas. En teknisk fiskväg av typ denilränna tror han inte heller på, eftersom denna skulle behöva dras vid sidan av fallet ända ner till den nya kraftverkskanalen för att fungera. Det enda han ser som rimligt är att lax fångas nedströms kraftverket och transporteras upp förbi dammbyggnaden. Det kan konstateras att av dem tillfrågad konsult bedömt att det saknas förutsättningar för att skapa en vandringsväg förbi anläggningen som laxfisk kan passera aktivt.

De har fått fram uppgifter ur arkiven som visar att laxfrågan prövats redan vid befintlig anläggnings tillståndsprovning, att sakkunnig expertis på fiskefrågor varit inblandad vid denna provning och att historiska uppgifter pekade på att det endast var fiske efter ål som varit av intresse ovan fallen.

Vid studiebesöket på platsen, som Havs- och vattenmyndigheten genomförde tillsammans med Länsstyrelsen i Hallands län den 23 november 2012, lät sökandena myndigheternas företrädare ta del av Mats Hebrands, Fiskevårdsteknik i Sverige AB, PM. Mats Hebrands förslag om fångst och transport av lax väckte inget bifall. Att transportera lax förbi vandringshinder sågs som otidsenligt och kunde, med

hänsyn till att det finns stora arealer fina lekbottnar ovan fallen, vara skadligt på grund av risken för genetisk drift. Några rimliga alternativ till Mats Hebrands förslag framfördes inte.

Länsstyrelsen bedömer att starka individer av lax kunnat passera Vessigefallen och att uppvandringen skett i huvudsak vid högflöden. Bedömningen görs efter besöket på plats den 23 november 2012. Enligt kraftverksloggen rådde medelvattenföring den aktuella dagen. Merparten av tillrinningen leddes genom kraftstationen och knappt 200 l/s, vilket motsvarar MLQ i Lillån vid Vessigebro, släpptes över fallsträckan. Eftersom länsstyrelsen anser det tillräckligt att åtgärder sätts in för stigande lax då tillrinningen överstiger den vattenmängd som maximalt kan tas in i kraftverket (vilken felaktigt anges till 3 m³/s), så tycks länsstyrelsen inte ha uppfattningen att fallen är passerbara vid lågvatten. Alltså har länsstyrelsen inte besiktigt fallen vid det flöde som den anser krävas för att laxen ska kunna vandra upp. Länsstyrelsens bedömning om laxens vandringsmöjligheter vid högflöden får därför betecknas som preliminär.

Om Vessigefallen selekterade starka individer, bör detta betyda att de laxar som kunde fångas ovan fallen var förhållandevis storväxta. Dessa laxar borde rimligen ha varit av intresse för fiskerättsinnehavarna ovan fallen.

Enligt Havs- och vattenmyndigheten ska avsaknaden av vittnesmål om laxfiske ovan fallen förklaras med att ett fiske nedströms fallen hindrade laxen från att vandra upp i ån. Om detta fiske varit lagligt borde fiskeriintendenten ha angett detta som skäl till varför kraftverket kunde befrias från krav på åtgärder snarare än att påstå att lax aldrig kunnat gå förbi fallen. Om fisket tvärtom var olagligt måste man fråga sig varför Ätradalens fisketillsyningsman inte vidtagit åtgärder mot detta fiske - särskilt som han tydligen själv hade rätt att fiska i ån omedelbart ovan fallen.

Havs- och vattenmyndigheten påstår att sökandena inte låtit domstolen ta del av utförd utredning gällande laxens historiska vandringsmöjligheter vid Vessigefallen.

Såvitt sökandena känner till finns ingen annan utredning i denna fråga än den som redovisas ovan.

Det är trivialt att påstå att fallen blir passerbara vid högflöde. Fallhöjden i Vessigefallen är uppdelad på ett antal på varandra följande fall. Vid någon kritisk högvattenföring blir naturligtvis strömningsförhållandena sådana att fallsträckan mer får karaktär av en brant ränna. Under sådana förhållanden kan starksimmande laxfiskar ha möjlighet att utnyttja strömningsrör under det vitskummande vattnet för att simma upp för de vanligen så grunda fallen. Frågan är bara hur stora flöden som krävs och hur ofta dessa inträffar.

Eftersom inga krav ställdes på åtgärder till skydd för lax, verkar det troligt att gynnsamma förhållanden för uppvandring inte uppstod särskilt ofta under de årtionden som föregick bygget av kraftverksdammen. Ett vanligt högvatten med återkomsttid om något eller några år bör med hänsyn till detta inte vara tillräckligt för att göra fallen passerbara. Den enda uppgift de känner till om lax så högt i fallen som vid den punkt där dammbyggnaden står, är den som Miljö- och hälsoskyddsnämnden vid Falkenbergs kommun hänvisat till. Sökandena har därför intervjuat ögonvittnet, Bengt Nilsson i Vessigebro, på plats vid kraftverksdammen.

Bengt Nilsson har uppgivit att det vid tiden strax efter midsommar 1985 eller 1987 rådde en extrem högvattenföring i Lillån. Han iakttog vid detta tillfälle lax i bassängen omedelbart under skibordsdammen. Samtliga dammluckor var öppna och vattnet stod högt vid en svallmur nedströms dammbyggnaden. Uppströms dammen var marken i ett skogsparti fullständigt översvämmad och vattnet var i nivå med vägbanan 300 m uppströms dammbyggnaden. Som ung har Bengt Nilsson fiskat i Vessigefallen, dock utan att ha fångat någon lax.

Med ledning av Bengt Nilssons uppgifter och utifrån egna erfarenheter av kraftiga högflöden i ån, kan sökandena konstatera att vattenföringen den aktuella dagen bör ha varit av storleksordningen $15 \text{ m}^3/\text{s}$ och att, beroende på hur mycket vatten som vid tillfället avleddes genom kraftstationen, minst $13 \text{ m}^3/\text{s}$ släpptes över

fallsträckan. Återkomsttiden mellan två högflöden som är större än eller lika med $13 \text{ m}^3/\text{s}$ är i snitt 12 år. En femtedel av årliga tillrinningen kommer under perioden juni – september. Således skulle i snitt vart femte extrema högvatten förekomma vid denna tid på året. Detta medför att det, lågt räknat, i snitt går $5 \times 12 \text{ år} = 60 \text{ år}$ mellan två 12-årsflöden som inträffar vid en tid då laxen vandrar.

För att ett lekområde ska vara av betydelse för laxen måste den ha en rimlig chans att nå det under sin livscykel. Vid två års ålder vandrar 80 % av laxsmolten ut i havet, resten året efter. Efter ett år återvänder 70 % av laxarna för att leka, 30 % återvänder efter två år och resten efter ytterligare ett par år. En lax kan bli 13 år. Ska ett lekområde vara av stor betydelse bör det alltså vara nåbart åtminstone vart femte år. Ska det vara av någon betydelse bör det vara nåbart åtminstone ett par gånger under en 13-årsperiod. Med hänsyn till Bengt Nilssons iakttagelse skulle lax kanske ha möjlighet att nå klippan dammbyggnaden står på vid något enstaka tillfälle under en 60-årsperiod. Möjligheten skulle då finnas endast under den dag eller de enstaka dagar som högflödet varar. Denna uppskattning gäller alltså för fallen som de ser ut i dag och med dagens hydrologi. Vessigefallens nedre fall var troligen svårare att passera innan de bearbetades i början av 1800-talet. Om hydrologin under tidigare århundraden är förstås mycket litet känt. Eftersom de enkla kvarnar som fanns längs fallen på 1720-talet endast kunde drivas under höst och vår samt en del av sommaren, verkar somrarna åtminstone inte ha varit direkt flödesrika. Sammanfattningsvis kan sökandena inte se att Vattendomstolens beslut att befria kraftverksägaren från krav på åtgärder för stigande lax skulle ha varit felaktigt.

Inför 1934 års dom förordnade dåvarande vattendomstolen fiskeriindenten i södra distriktet, Gustaf Swenander, att utföra en undersökning på plats vid Vessigebro. Gustaf Swenander anförde efter avslutad undersökning bl.a. att ”Lax eller havslaxöring har aldrig kunnat gå förbi ifrågavarande fall i Lillån, vadan några särskilda anordningar för dessa fiskslags gång här ick äro av nöden. Den laxöring, som finnes ovanför dammbyggnaden, är av stationär natur.” Även om vattendomstolen eventuellt skulle ha behandlat fisket enbart som näring, har uppvandrande lax eller havsöring inte naturligt nått lekplatser i Lilla å uppströms Vessigefallen. Dessutom

är förutsättningen för en hållbar fiskenäring att arter som fiskad får möjligheter att reproducera sig. Sökandena uppfattar att Västerbygdens vattendomstolen kritiskt granskade förutsättningarna och gjorde en noggrann bedömning.

Av fiskeriintendenten Gustav Swenanders uttalande och fisketillsynsmannen P.M. Carlssons vittnesmål, hade lax eller havsöring aldrig kunna passera klipporna i Vessigefallen, avsnitt 4,4 och 4,5 i i bilaga 4 till MKB:n. Mats Hebrand, Fiskevårdsteknik i Sverige AB, har efter ett kort besök på platsen bedömt saken annorlunda. Mot hans bedömning talar även Hallands landbeskrivning 1729, avsnitt 6.2.4 i bilaga 4 till MKB:n.

Vad gäller miljö kvalitetsnormen god ekologisk status respektive prövning mot 7 kap. 28 a § miljöbalken hänvisas till följande.

Miljö kvalitetsnormen God Ekologisk status är ingen gränsvärdesnorm, vilket betyder att det ska göras en rimlighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § MB. För befintlig verksamhet finns ett lagakraftvunnet beslut där frågan om laxvandring i fallen prövats. Nu föreslagen utökad verksamhet innebär ingen tillkommande störning för laxen. Dessutom planeras för åtgärder som ska minska störningen i den del av vattenförekomsten där laxen förekommer. Den redovisning som lämnats i MKB:n, kapitel 10, är därför tillräcklig för att visa hur det ska undvikas att verksamheten bidrar till att en miljö kvalitetsnorm inte följs.

Den utökade verksamheten vid fallen kommer inte att medföra betydande påverkan på Natura 2000-området Ätran: Bevarandesyftet gäller Ätranlaxen. Ätranlaxen förekommer i Lillån endast i den 150 m långa kanalen mellan kraftverket och Lillåns mynning i Ätran. Sökandena planerar inga rensningsarbeten i denna kanal och har för avsikt att i kanalen införa en minimitappning som motsvarar den naturliga medellågvattenföringen. Ansökan berör väsentligen den 120 m långa fallsträckan mellan dammbyggnad och befintlig avloppskanals mynning. Denna sträcka är i dag så gott som torrlagd under större delen av året och kan därför antas vara betydelselös för Ätranlaxen. Betydande påverkan inom själva Natura 2000-

området är utesluten. Den utökade verksamheten kommer inte att ha annan påverkan på Ätranlaxen än den som befintlig verksamhet ger upphov till. Befintlig verksamhet påbörjades under åren 1923-24 och ska således inte prövas mot 7 kap. 28 a § MB. Vad det handlar om är en ny kraftstation som ska använda befintlig damm och släppa vattnet i samma avloppspunkt i Lillån, där spillvatten och vatten från befintlig kraftstation möts. Uppströmsytan kommer således inte att förändras och nedströms kommer vattnet att återföras i samma punkt i Lillån som i dag. Sökta åtgärder kommer inte att påverka Ätrons Natura 2000-område eller laxens lekområden nedströms kraftverket. Vessigefallen utgjorde i sitt jungfruliga tillstånd ett naturligt vandringshinder enligt gällande tillstånd. En fiskväg skulle således släppa nya arter uppströms fallen. Konsekvenserna och ansvaret för det kan rimligen inte kopplas till sökta åtgärder.

Beträffande prövning mot den särskilda hänsynsregeln i 11 kap. 8 § MB vill sökanden påpeka följande. Villkor 5 i gällande tillstånd (MKB Bilaga 1, sid 125) tar tydligt sikte på 2 kap. 8 § äldre vattenlagen. Motsvarande bestämmelse i miljöbalken är uppenbarligen 11 kap. 8 §. Med stöd av 5 § miljöbalkens promulgationslag hävdas därför att befintlig anläggning kan anses vara prövad mot 11 kap. 8 § MB. Villkoret om åtgärder till skydd för fisket är skrivet efter ett yttrande av Fiskeriintendenten i södra distriktet, vilken ansåg att åtgärder för ålynglets uppvandring var tillräckligt och att åtgärder för lax eller havsöring inte behövde komma ifråga. Befintligt kraftverk är möjligt att passera för ål. De har föreslagit villkor för att så ska vara möjligt även i framtiden.

Angående kostnader för att anordna och driva en fiskväg vid Vessigefallen skulle det innebära en kostnad om 11 Mkr att anlägga en teknisk fiskväg, denilränna, över 22 meters fallhöjd, vilket är ett av Mats Hebrands förslag. Till det kommer en större mängd drivvatten för fiskvägens funktion. En sådan åtgärd står inte i rimlig proportion till projektets förmåga. Beträffande anläggande av inlöp skulle i deras fall befintlig damm delvis behöva riva och en ny dammarm anläggas. Med Vattenfalls nyckeltal skulle de hamna på 600 kkr för att riva och 3 Mkr för att bygga ett inlöp. Att anlägga ett inlöp i aktuell terräng är synnerligen komplicerat

och de bedömer att 3,6 Mkr är en alldeles för låg siffra. Till detta kommer också mycket drivvatten. Inte heller denna åtgärd står inte i rimlig proportion till projektets förmåga. Till syvende och sist kvarstår laxfrågans bedömning i gällande dom eller att fånga lax och lyfta den över ett naturligt hinder, såsom Mats Hebrand slutligen föreslår. Detta, menar de, faller utanför projektets ansvar.

SKRIFTVÄXLING EFTER HUVUDFÖRHANDLINGEN

Efter huvudförhandlingen i målet har förekommit viss ytterligare skriftväxling enligt vad som redovisas nedan.

Havs- och vattenmyndigheten har uppgett bl.a. följande. Vid den muntliga förhandlingen konstaterades att hela verksamheten ska prövas i ansökningsförfarandet och att bestämmelserna i miljöbalken (MB) är tillämpliga vid prövningen. Således ska bestämmelserna i 6 kap. MB om innehåll i MKB, de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. 3 § och 2 kap. 1 § samma balk om försiktighetsmått liksom bestämmelserna i 11 kap. 6 § MB om att endast verksamheter som är samhällsekonomiskt motiverade får tillåtas.

Utöver det ovan nämnda ska förordningen (2001:554) om miljö kvalitetsnormer för fisk- och musselvatten beaktas samt miljö kvalitetsnormer för kemisk och ekologisk status enligt Vattenmyndighetens föreskrifter för berörd vattenförekomst.

Att det finns lämpliga försiktighetsmått måste vara klarlagt innan tillstånd kan medges för att kunna skriva tillräckliga villkor.

Vid den muntliga förhandlingen redogjordes för kostnaden för projektet. På kostnadssidan ska bl.a. redogöras för de skyddsåtgärder som är nödvändiga och kostnaden för dem. Havs- och vattenmyndigheten vill med anledning av detta hänvisa till Mark- och miljööverdomstolens avgörande gällande Julareds vattenkraftverk, mål nr M 5795-11, där det stadfästs att skyddsåtgärder ska beräknas i den kostnadsavvägning som ska göras enligt 11 kap. 6 § MB. De skyddsåtgärder som ansetts nödvändiga av fiskevårdsexpertis, har enligt sökandena bedömts som alltför kost-

samma att vidta. Det framkom vid förhandlingen att projektet inte skulle vara ekonomiskt lönsamt om de aktuella fiskefrämjande åtgärderna som förespråkats av fiskevårdsexpertis skulle vidtas. Det är otydligt hur bedömningarna av kostnaderna för skyddsåtgärder utförts och enligt sökandena är de inbakade i posten betongarbeten. Detta bedöms inte som tillfredsställande i en prövning av tillstånd enligt MB.

Av underlaget kan inte utläsas vilka försiktighetsmått som förespråkats i ärendet. Fiskevårdsexpertis, Mats Hebrand, har föreslagit lämpliga åtgärder, som av sökandena inte har accepterats. Argumentationen har därefter gått ut på att några skyddsåtgärder för lax och öring inte behöver vidtas, eftersom det inte finns någon lax och öring i Lillån. Detta är enligt Havs- och vattenmyndigheten felaktigt, vilket styrkts med tidigare ingivet underlag.

Mycket goda lek- och uppväxtområden för Ätranlaxen är belägna direkt nedströms arbetsområdet. Stundtals rinner relativt lite vatten där, vilket innebär låg utspädning av föroreningarna. Byggnadarbeten, schaktning och sprängning riskerar att påverka laxens lekområden genom grumling och läckage av kväveföreningar och metaller. Detta tillsammans med att planerade betongarbeten riskerar att kraftigt höja pH-värdet på laxens lek- och uppväxtlokaler är viktiga anledningar till att ansökan bör prövas enligt 7 kap. 28 a § MB. Sökandena kunde dessutom inte ange om de tändhattar som kommer att användas innehåller blyacid som i sig kan skada vattenorganismerna. Även om arbetena sker i torrhet, sker en s.k. ”first flush” när det första regnet kommer på de nysprängda och nyschaktade områdena. Tillsammans med en låg utspädning i ån kan detta leda till skada på lax och andra vattenorganismer i Ätranlaxens lekområden direkt nedströms arbetena. Några förslag till hur dessa risker ska minimeras och förslag till konkreta skyddsåtgärder kunde inte anges av sökandena under förhandlingen och det framgår inte heller tydligt av handlingarna.

Vad gäller laxens passermöjligheter var den betongvall, som nu finns direkt uppströms den hölja där det vid högflöde har observerats lax, — enligt uppgift som framfördes under förhandlingen — uppbyggd redan i samband med besiktningen

inför 1934 års dom. Fiskevårdsexperten Mats Hebrand, en av Sveriges mest erfarna bedömare av vandringshinder för lax, har bedömt att laxen, om fallet varit orört, kunnat ta sig förbi vid särskilda flödesförhållanden. Havs- och vattenmyndigheten delar bedömningen att fallen har varit passerbara, men att de utgjort ett svårt hinder. Detta har sannolikt gjort att just fisket uppströms fallen inte varit särskilt givande då passerande laxar fördelar sig på en sträcka av ca 17 km. Däremot skulle återskapad möjlighet till laxlek uppströms Vessigefallen vara av stor betydelse för naturvården och Ätrons Natura 2000-område.

De kompletterande beräkningarna av högvattenföringar i Lillån ger ytterligare värdefull information. Eftersom det ofta inträffar flödestoppar i november men inte i exempelvis augusti, är det dock en svaghet att månaderna april-november redovisas samlat. Det ska framhållas att den viktiga grundläggande expertbedömningen om när och vid vilka flöden som laxen bedöms ha kunnat passera inte redovisats. Detta är en grundförutsättning för att kunna bedöma hur en lösning på fiskvandingsproblematiken bör se ut. Det ska vidare framhållas att det normalt vid denna form av svåra partiella hinder är så att laxen står och vänta nedströms fallen, ibland i flera månader, innan lämpligt flöde inträffar så att de kan vandra uppströms förbi. Detta har inte heller beaktats i beräkningarna, vilket är en svaghet.

Kammarkollegiet har anfört i huvudsak följande. Sökandena har i inlagor efter huvudförhandlingen justerat saken och yrkandena i målet. I aktbilaga 43 medger sökandena att verksamheten inte klarar att uppfylla balkens allmänna hänsynsregler vad gäller krav på åtgärder för säker upp- och nedgång av fisk. Sökandena hänvisar vidare till oförutsedd skada vad gäller verksamhetens inverkan på mossor och lavar respektive inverkan från sprängämnen. Det bestrids att riskerna ska betraktas som oförutsedd skada. Det är anmärkningsvärt att brister i fråga om underlaget för prövningen ska hanteras inom ramen för oförutsedd skada. Nuvarande verksamhet och planerad verksamhet hindrar Ätranlaxen att sprida sig i Lillån. Risk för påverkan av betydelse för miljön och N2000-området föreligger även genom ansökt verksamhet, schaktningar och sprängningar och av driften av det tillkommande

kraftverket med den nya utloppskanalen som mynnar ut till ån. Härvid åberopas vad som kom fram vid synen.

För att ett tillstånd ska kunna lämnas krävs ett godtagbart underlag för att bedöma konsekvenserna av verksamheten. Av praxis från EU-domstolen och från Mark- och miljööverdomstolen framgår att underlaget för prövningen ska ha en sådan kvalitet att myndigheterna kan godkänna verksamheten efter att ha förvissat sig om att det berörda området inte kommer att skadas. Så är fallet när det ur ett vetenskapligt perspektiv inte föreligger några rimliga tvivel om att verksamheten inte kan ha en skadlig inverkan. Kammarkollegiet åberopar EU-domstolens avgörande i målen C-127/02 (Waddenzemålet) och C-404/09. Kollegiet åberopar även Miljööverdomstolens dom den 22 februari 2011 i mål nr M 3488-10, vari domstolen hänvisar till Waddenzemålet och uttalar att brist på kunskap inte ska gå ut över naturmiljön utan bör drabba den störande verksamheten.

I aktbilaga 53 framförs av verksamhetsutövaren att den utredning som gjordes av Vessigefallen på 30-talet samt resultat av den forskning sökandena genomfört i Hallands landbeskrivning 1729 visar att Vessigefallen i sitt jungfruliga opåverkade skick var ett naturligt vandringshinder utom för ål. Vidare framför sökandena själva att ”Under byggtiden kommer enstaka småkryp, maskar och andra varelser, mossor och lavar att dödas”. Sökandena tillägger att ”Växter och djur återetablerar sig när störningen är över”.

För prövningen av ansökan om tillstånd enligt 11 kap. och 7 kap. 28 a § MB ställer balken krav på att den har ett innehåll som uppfyller kraven i 6 kap. nämnda balk. Det underlag som sökandena har presenterat är inte sådant att det ur ett vetenskapligt perspektiv inte föreligger några rimliga tvivel om att verksamheten inte kan ha en skadlig inverkan för miljön. Enligt kollegiet kan MKB:n inte godkännas vid prövningen enligt 6 kap. 9 § MB. En godtagbar MKB är en processförutsättning. Bolagets ansökan saknar det innehåll och underlag som krävs för prövning av målet.

Sökandena har angett i huvudsak följande. Om de juridiskt har uttryckt sig felaktigt, beklagar de detta. Ansökan ska uppfattas så att de söker tillstånd för tillkommande arbeten. Miljökonsekvenserna från dessa har de beskrivit i sin ansökan. Det nollalternativ de utgått från är befintligt tillstånd och dess bärighet i 4 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken. De har redan som frivillig åtgärd vidtagit försiktighetsmått utöver villkor i befintligt tillstånd och föreslår ytterligare försiktighetsmått i samband med tillkommande arbeten.

För övriga diskuterade åtgärder framgår det tydligt av Mats Hebrands bedömning, att det enda ekonomiskt rimliga sättet att få upp lax och havsöring i Lilla å är fångst och transport. Mot detta förfarande talar bl.a. den utredning som gjordes inför gällande dom och som villkorar nuvarande vattenverksamhet. Flera källor visar således, att Vessigefallen i sitt jungfruliga opåverkade skick var ett naturligt vandringshinder utom för ål.

Eventuella problem under byggnationstiden löses med rätt produktval och bästa tillgängliga teknik. Av MKB:n framgår att alla sprängningsarbeten kommer att ske under ledning av certifierad sprängarbas. Nybyggnation kommer att ske i torrhet. Inget vatten kommer att släppas fram innan eventuella rester av sprängarbeten forslats undan, betongkonstruktioner sluthärdats och den tillkommande avloppskanalen klätts med naturgrus och sten. Med tanke på fiskens lek i den kanal som anlades under 1800-talet kommer även den nya avloppskanalen sannolikt att tas i anspråk som lek område. Vid upphandling av entreprenör kommer att villkoras att inte använda sprängmedel, tändkapslar, arbetsmetoder etc. som påverkar miljön mer än vad som i grunden avses med berg- och andra byggarbeten.

RÄTTEGÅNGSKOSTNADER

Kammarkollegiet har, som det slutligen bestämt sitt yrkande, yrkat ersättning för rättegångskostnader med 30 792 kr, varav 25 400 kr för arbete och 5 392 kr för utlägg.

Havs- och vattenmyndigheten har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 25 750 kr, allt avseende arbete.

Sökandena har, under åberopande av att Kammarkollegiet i inlagorna efter avslutad huvudförhandling har tagit upp samma frågor som Havs- och vattenmyndigheten, bestritt att utge ytterligare ersättning till Kammarkollegiet utöver de 27 792 kr (varav 22 400 för arbete och 5 392 för utlägg), som Kammarkollegiet yrkade ersättning för vid huvudförhandlingen. Sökandena har vitsordat sistnämnda belopp och det av Havs- och vattenmyndigheten yrkade beloppet som skäligen i och för sig men ifrågasatt det skäligen i att sökandena ska utge ersättning till flera myndigheter, när dessa driver samma frågor. Sökandena har överlämnat till domstolen att bedöma vilka belopp som därför skäligen bör utgå till Kammarkollegiet respektive Havs- och vattenmyndigheten.

DOMSKÄL

Prövningens omfattning

Det har i målet från tid till annan varit oklart om ansökan omfattar såväl befintlig anläggning i dess helhet som planerade nya anläggningsdelar med tillhörande verksamheter eller om den är begränsad till nya anläggningar och ny verksamhet samt viss mindre ändring av befintliga anläggningar. Vid domstolens huvudförhandling framförde sökandena – på direkt fråga från domstolen att ”det gamla tillståndet ska gälla för den gamla anläggningen” samtidigt som sökandena vidhöll yrkandena enligt punktlistan på s. 6 i denna dom, varav vissa omfattar såväl befintliga som planerade nya anläggningar. Efter huvudförhandlingen har sökandena dock preciserat ansökan till att endast omfatta nya anläggningsdelar och ny verksamhet samt viss mindre ombyggnad av befintlig anläggning. Denna precisering är också i linje med det förtydligande som sökandena, efter begäran härom från mark- och miljödomstolen, inkom med till domstolen den 8 mars 2013, aktbilaga 13, dvs. innan kungörelse utfärdades.

De oklarheter som förevarit är olyckliga och kan, som det framstår för domstolen, i allt väsentligt förklaras med att sökandena fört sin talan själv utan hjälp av inom

rättsområdet initierat biträde. De oklara förhållandena kan ha medfört att myndigheter och andra utgått från felaktiga förutsättningar när de granskat ansökan och att framförda synpunkter kanske inte fullt ut blir relevanta för prövningen. Det måste därför övervägas om målet kan tas till avgörande i föreliggande skick eller om ansökan ska avvisas eller ny huvudförhandling hållas.

Vad sökandena nu gjort är ytterst att de har inskränkt sin talan till att avse endast nya anläggningsdelar och ny verksamhet samt vissa ändringar av befintligt tillstånd avseende bl.a. ålsamlare och flodlucka. En sökande är oförhindrad att inskränka sin talan i olika avseenden. Parten sätter ramarna för processen och varken prövningsmyndigheten eller remissmyndigheterna kan utverka prövning av annat än det sökanden yrkat. Prövningsmyndighetens ansvar är i detta avseende inskränkt till att bedöma om den gjorda avgränsningen är godtagbar; dvs. att bedöma om det vid en prövning med gjord avgränsning är möjligt att föreskriva villkor i alla delar som är relevanta från miljösynpunkt (jfr MÖD 2006:6).

Mark- och miljödomstolen har således inledningsvis att bedöma om den nu gjorda avgränsningen är godtagbar och – om så är fallet – om den slutliga prövningen kan ske utan ny huvudförhandling.

Befintliga anläggningar och befintlig verksamhet är prövad gentemot ”äldre” vattenlagen (1918:523) i Västerbygdens vattendomstols dom den 21 september 1934 och Vattenöverdomstolens dom den 25 juni 1935. I domarna lagligförklarades de då liksom nu befintliga anläggningsdelarna – dammbyggnad, tilloppstub, kraftstation och avloppskanal – samt fick kraftverksägaren tillstånd att med dammbyggnaden dämna upp vattnet i Lillån med iakttagande av vissa vattenhushållningsbestämmelser. Domen grundar rätt för kraftverksägaren att till befintligt kraftverk avleda den mängd vatten kraftverket kan tillgodogöra sig samt att, förutom att under perioden maj – september släppa viss mindre mängd vatten till befintlig ålyngelledare, hålla nolltappning vid dammbyggnaden.

Enligt 5 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken (miljöbalkens promulgationslag, MP) ska tillstånd och lagligförklaringar m.m. som har meddelats med stöd av bl.a. vattenlagen (1918:523) – utom vid vissa här inte aktuella undantag – anses meddelade med stöd av motsvarande bestämmelser i miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken.

Av 24 kap. 1 § första stycket miljöbalken följer att en lagakraftvunnen dom i ett ansökningsmål som avser tillstånd till en verksamhet gäller mot alla såvitt avser frågor som har prövats i domen eller beslutet. Bestämmelsen – som till följd av stadgandet i 5 § MP även gäller tillstånd enligt vattenlagen (1918:523) – innebär att verksamhetsutövaren i princip är skyddad mot ytterligare krav om skyddsåtgärder och försiktighetsmått såvitt avser de frågor som har prövats. För att bryta igenom detta skydd krävs i princip att behörig myndighet för särskild talan enligt 24 kap. miljöbalken.

Befintliga anläggningar och den verksamhet som bedrivs där är prövade i Västerbygdens vattendomstols dom den 21 september 1934 och Vattenöverdomstolens dom den 25 juni 1935. Prövningen enligt vattenlagen (1918:523) har, som det måste förstås och såvitt utredningen visar, omfattat alla aktuella frågor avseende fisk, dvs. även den om fiskvandring. För kraftverksägaren föreligger således ett rättskraftigt tillstånd som ger denne rätt att dämna upp Lillån utan skyldighet att släppa någon minimitappning eller anordna fiskevårdande åtgärder i form av vandringsväg eller liknande för fisk. Tillståndet gäller med samma rättsverkan som domar enligt miljöbalken.

Ansökt ny verksamhet har samband med befintlig verksamhet på så sätt att den avser samma vattendrag och inkluderar befintlig dammbyggnad. Det är därför logiskt att betrakta ansökan som en ansökan om ändring av befintlig verksamhet. För miljöfarlig verksamhet gäller som huvudregel att en samlad prövning bör göras varje gång en verksamhet ändras. Endast vid mindre ändringar och om detta bedöms lämpligt bör i sådana fall en tillståndsmyndighet begränsa tillståndsprövningen av en miljöfarlig verksamhet till att enbart avse ändringen (jfr 16 kap.

2 § miljöbalken). Någon motsvarande bestämmelse finns emellertid inte beträffande vattenverksamhet. I stället är här utgångspunkten att en ändring prövas för sig utan en samlad prövning av hela verksamheten. Enligt fast praxis anses det gällande tillståndets rättskraft enligt 24 kap. 1 § miljöbalken hindra att hela verksamheten tas upp till prövning. I stället prövas enbart den sökta ändringen. Endast i undantagsfall, exempelvis då vattenhushållningen påverkas i någon grad och när sökt ändring medför en sådan påverkan på allmänna eller enskilda intressen som motiverar att hela verksamheten bör tas upp till prövning, kan det bli aktuellt att ställa ett krav på samlad prövning (se t.ex. MÖD 2010:52 och SOU 2013:69 s. 281 ff).

I målet förekommer många synpunkter på vilka förhållanden som rådde före det att befintliga anläggningar anlades; huruvida laxvandring då kunde förekomma förbi fallen. Emellertid måste vid nu aktuell prövning utgångspunkten vara nu befintliga förhållanden. Den dämning med åtföljande vandringshinder som förekommer är laglig och kan med nuvarande lagstiftning endast angripas genom omprövning enligt 24 kap. miljöbalken. Ansökt ny verksamhet kommer inte att påverka möjligheterna till fiskvandring på platsen negativt och ska bedrivas med oförändrad dämningegräns och i princip samma vattenhushållning. Beträffande det sistnämnda innebär visserligen den ombyggnad av luckorna i flodutskovet som sker av dammsäkerhetshöjande skäl att nu gällande vattenhushållningsbestämmelser måste formuleras om, vilket mark- och miljödomstolen återkommer till under följande rubrik. Detta innebär dock inte att den tillåtna dämningen påverkas och medför därmed inte en sådan påverkan på allmänna eller enskilda intressen som motiverar att hela verksamheten tas upp till prövning.

Vid angivna förhållanden gör den tillkommande verksamheten inte att det är ofrånkomligen nödvändigt med en samlad prövning av all verksamhet på platsen för att åstadkomma en relevant miljömässig prövning. Vidare bereder det inga svårigheter att applicera myndigheternas ståndpunkter på den inskränkta talan som nu föreligger. Mark- och miljödomstolen, som därmed finner att målet kan tas till avgörande i förevarande skick, tar således upp sökandenas talan avseende enbart

nyttillkommande verksamhet och anläggningsdelar och de ändringar i övrigt ansökan omfattar till prövning i sak.

Prövningen i sak

Ingiven miljökonsekvensbeskrivning är tillräcklig för den prövning nu som ska göras av mark- och miljödomstolen. Miljökonsekvensbeskrivningen ska därför godkännas. Även underlaget i övrigt är enligt domstolen tillräckligt för prövning av nu aktuell ansökan.

Ätran utgör ett Natura 2000-område med syfte att skydda den genuina laxstam som finns där. Kammarkollegiet och Havs- och vattenmyndigheten har gjort gällande att föreliggande ansökan skulle påverka möjligheterna att upprätthålla gynnsam bevarandestatus, bl.a. genom försämrade spridningsmöjligheter, samt att arbetena vid utförandet av anläggningarna och även driften av kraftverket kommer att ha stor påverkan på laxens lekområden nedströms i Lillån.

Beträffande nu ansökt vattenverksamhet är det enligt domstolens bedömning enbart vid arbetenas utförande som det möjligen skulle kunna uppstå störningar, vilka skulle kunna innebära risker för påverkan på Natura 2000-området och då enbart avseende lekområdet nedströms i Lillån. De risker för påverkan som finns genom grumling, betongspill m.m. är emellertid sådana att det saknas anledning anta annat än att de kan hanteras med normala försiktighetsåtgärder. Domstolen finner således att det som ska prövas i målet inte riskerar att på ett betydande sätt påverka miljön i det nedströmsliggande Natura 2000-området. Tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken föreligger därför inte.

Sökandena har den för sökt vattenverksamhet erforderliga rådigheten.

Sökt verksamhet strider inte mot detaljplan eller områdesbestämmelser. Lokaliseringen får anses given pga. den befintliga verksamheten.

I målet har sökandena och myndigheter haft en omfattande argumentering kring om den aktuella fallsträckan är ett definitivt vandringshinder för fisk eller inte och om

betydelsen av detta för prövningen i målet. Som domstolen tidigare angett är befintlig dämning med åtföljande vandringshinder laglig. Den kan därmed med nuvarande lagstiftning endast angripas genom omprövning enligt 24 kap. miljöbalken. Inom ramen för nu aktuell prövning är det inte möjligt att föreskriva skyddsåtgärder som inskränker sökandenas rätt enligt gällande tillstånd (MÖD 2010:52). Den ansökta verksamhet som nu är föremål för prövning kommer vidare inte, vilket inte minst är av betydelse för prövningen, innebära ytterligare negativ påverkan på möjligheterna till fiskvandring på platsen. Nämda verksamhet ska vidare bedrivas med oförändrad dämmningsgräns och i princip samma vattenhushållning. Det angivna innebär sammantaget att den ringa påverkan som den nu prövade verksamhet i sig kan förorsaka på motstående intressen inte motiverar ett åläggande inom ramen för den nu begränsade prövningen om att utföra fiskväg eller liknande förbi anläggningarna.

Domstolens ställningstagande ovan innebär att det inte uppstår kostnader för skyddsåtgärder av betydelse för tillåtlighetsprövningen enligt 11 kap. 6 § miljöbalken. De tillkommande skadorna och olägenheterna av den ansökta verksamheten får vidare anses mycket begränsade samtidigt som den utökade energiproduktionen inte har ett helt ringa värde för såväl allmänna som enskilda intressen. Ansökan kan mot denna bakgrund inte anses strida mot de hänsyns- och tillåtlighetsregler som mark- och miljödomstolen har att tillämpa.

Sökandenas talan får förstås så att de numera har frånfallit de yrkanden som berör befintlig anläggning utom vad avser ansökta ändringar av densamma. För befintliga anläggningsdelar gäller således liksom hittills bl.a. rätt att avleda den vattenvolym befintligt vattenkraftverk förmår svälja samt skyldighet att hålla ålyngelledare och pegel. Av sökandenas åtagande följer att någon korttidsreglering inte får ske vid anläggningarna och att kraftverken ska drivas som strömkraftverk inom gällande dämmningsgränser.

De mindre åtgärder som avser befintlig anläggning vad gäller ålyngelsamlare och tappning förbi intag samt ombyggnad av flodutskov framstår som okontroversiella

och domstolen anser att dessa åtgärder kan medges. De reparationsarbeten som sökandena avser att utföra i övrigt på dammen torde falla under normalt underhållsansvar och kräver inget särskilt tillstånd.

Sökandena har angett att flodutskovet av dammsäkerhetsskäl ska byggas om från dagens tre handmanövrerade luckor till en enda lucka, vilken ska regleras hydrauliskt eller elektriskt. Ombyggnaden omfattas inte av något särskilt yrkande, men domstolen har uppfattat detta som en del av ansökan. Varken utskovets fria bredd eller bottentröskelns läge kommer att ändras. Utbytet av luckorna innebär dock att nuvarande bestämmelse för handhavandet av luckorna blir inaktuell eftersom det där föreskrivs att nuvarande tre luckor ska dras i olika omfattning beroende på vattenstånd i dammen. Ombyggnaden till den nu ansökta modernare och säkrare luckkonstruktionen med en lucka påverkar, enligt domstolens bedömning, inte möjligheterna att efterleva tillåtna dämmningsgränser enligt vattendomstolens dom av år 1934 och Vattenöverdomstolens dom av år 1935. Det kan härvid noteras att Vattenöverdomstolens dom inte innebar någon ändring av vattendomstolens dom vad gäller regleringen av vattenståndet vid dammen, utan att den ändring av sistnämnda dom som Vattenöverdomstolens dom innebar enbart syftade till att förenkla handhavandet av luckorna. Sökandena har understrukit att tillåtna dämmningsgränser enligt nämnda domar inte ska ändras och i enlighet härmed yrkat att få driva anläggningen med dämmningsgränser enligt gällande tillstånd. Sökandena har som villkor föreslagit en trappstegsliknande reglering av vattenståndet för vissa vattenföringsintervall. Förslaget innebär dock, såsom det är utformat, att nivåerna kan komma att överstiga de vattennivåer som följer av gällande dämmningsgränser, se figur 9 på sid 18 i denna dom. Denna utformning är uppenbart ett misstag då sökandena uttryckligen inte har för avsikt att förändra gällande tillåtna dämmningsgränser, vilket tydligt framgår av deras yrkanden. Domstolen finner därför, med bibehållande av de av sökandena föreslagna vattenföringsintervallen och nivåerna, att det av sökandena föreslagna villkoret bör justeras i enlighet med vad som framgår av domslutet, se punkten 5 i domslutet. Härigenom ligger vattennivåerna inom ramen för tillåtna dämmningsgränser, vilket uppenbarligen har varit sökandenas avsikt. För kontroll av nu angivna vattennivåer och verksamheten i övrigt ska ett

kontrollprogram upprättas i samråd med och godkänns av tillsynsmyndigheten. Det är vidare lämpligt att tillsynsmyndigheten får föreskriva de ytterligare villkor som kan krävas för kontroll av verksamheten.

Den avledning av vatten som ska ske till fallsträckan genom föreslagna åtgärder för nedvandrande fisk m.m., sammanlagt 120 l/s, får anses tillräcklig med hänsyn till naturmiljön i och kring fallet.

Beträffande det av sökandena föreslagna villkoret avseende intagsgaller föreskrivs enligt senare tids praxis normalt en spaltbredd om 15 mm för intagsgaller. Sådan föreskrift bör lämnas även här.

Med hänsyn till nedströms belägna lekområden bör ett villkor för grumlande arbeten föreskrivas i enlighet med vad länsstyrelsen föreslagit. I övrigt ska de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som sökandena föreslagit vidtas. Detta följer av det allmänna villkoret i punkt 3 i domslutet.

Skäl att föreskriva fiskeavgift föreligger inte.

Övriga i domslutet angivna villkor m.m. torde inte behöva motiveras närmare.

Sammanfattningsvis finner mark- och miljödomstolen att tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken inte föreligger, att ansökt verksamhet är tillåtlig samt att ansökan om tillstånd ska bifallas med de villkor och begränsningar som framgår av domslutet.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet och Havs- och vattenmyndigheten har båda ställning som part som företrädare för allmänna intressen. Som part har de rätt till ersättning för sina rättegångskostnader från sökandena.

Myndigheternas processföring har i målet komplicerats av att sökandenas talan tidvis varit oklar och i viss mån bristfällig. Mot denna bakgrund framstår, även med beaktande av vad sökandena anfört i detta avseende, framställda kostnadsyrkanden inte som oskäligt höga. Rättegångskostnadsyrkandena ska därför bifallas fullt ut.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (DV 425)

Överklagande senast den 21 mars 2014.

Bodil Svensson

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Bodil Svensson, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Dan Löfving.

ANVISNING FÖR HUR MAN ÖVERKLAGAR - DOM I MÅL DÄR MARK- OCH MILJÖDOMSTOLEN ÄR FÖRSTA INSTANS

Den som vill överklaga mark- och miljödomstolens dom ska göra detta skriftligen. **Skrivelsen ska skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen.** Överklagandet prövas av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt.

Överklagandet ska ha kommit in till mark- och miljödomstolen **inom tre veckor** från domens datum. Sista dagen för överklagande finns angiven på sista sidan i domen.

Har ena parten överklagat domen i rätt tid, får också motparten överklaga domen (s.k. **anslutningsöverklagande**) även om den vanliga tiden för överklagande har gått ut. Överklagandet ska också i detta fall skickas eller lämnas till mark- och miljödomstolen **inom en vecka** från den i domen angivna sista dagen för överklagande. Om det första överklagandet återkallas eller förfaller kan inte heller anslutningsöverklagandet prövas.

För att ett överklagande ska kunna tas upp krävs att Mark- och miljööverdomstolen lämnar **prövningstillstånd**. Det görs om:

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står mark- och miljödomstolens avgörande fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Mark- och miljööverdomstolen varför klaganden anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla uppgifter om:

1. den dom som överklagas med angivande av mark- och miljödomstolens namn samt datum för domen och målnummer,
2. den ändring av mark- och miljödomstolens dom som klaganden vill få till stånd,
3. grunderna (skälen) för överklagandet och i vilket avseende mark- och miljödomstolens domskäl enligt klagandens mening är oriktiga,
4. de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
5. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Har en omständighet eller ett bevis som åberopas i Mark- och miljööverdomstolen inte lagts fram tidigare, ska klaganden förklara anledningen till omständigheten eller beviset inte åberopats i mark- och miljödomstolen. **Skriftliga bevis** som inte lagts fram tidigare ska ges in samtidigt med överklagandet. Vill klaganden att det ska hållas ett förnyat förhör eller en förnyad syn på stället, ska han eller hon ange det och skälen till detta. Klaganden ska också ange om han eller hon vill att motparten ska infinna sig personligen vid huvudförhandling i Mark- och miljööverdomstolen.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans/hennes ombud. Till överklagandet ska bifogas lika många kopior av skrivelsen som det finns motparter i målet. Har inte klaganden bifogat tillräckligt antal kopior, framställs de kopior som behövs på klagandens bekostnad.

Om ni tidigare informerats om att **förenklad delgivning** kan komma att användas med er i målet/ärendet, kan sådant delgivningssätt också komma att användas med er i högre instanser om någon överklagar avgörandet dit.

Ytterligare upplysningar lämnas av mark- och miljödomstolen. Adress och telefonnummer finns på första sidan av domen.